

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระเรื่องกิจกรรมการสื่อสารเพื่อพัฒนาการจัดการกลุ่มอาชีพชุมชนรอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ ได้มีการศึกษาและค้นคว้าหาข้อมูลที่เป็นต่อการศึกษา โดยมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ
2. แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
3. แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับงานพัฒนาชุมชน
4. แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของชุมชน
5. แนวคิดเรื่องการฝึกอบรม
6. แนวคิดเกี่ยวกับชุดกิจกรรม
7. แนวคิดการพัฒนาการจัดการกลุ่มอาชีพชุมชนตามรูปแบบ CIMED
8. ทฤษฎี SMCR ของเบอร์โด
9. ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพ

ความหมายอาชีพและการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพ

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล (2543 : 1) กล่าวถึง “อาชีพ” ว่าหมายถึง ผลที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมของบุคคลในช่วงระยะเวลาหนึ่งหรือตลอดชีวิต อาชีพจะบ่งบอกถึงเป้าหมายของงานและเป้าหมายชีวิตของตนเอง ผู้ที่มีอาชีพนอกจากจะยอมรับในอาชีพของตนเองแล้ว ยังต้องสามารถควบคุม จัดการ และสร้างโอกาส ให้ตนเองประสบความสำเร็จในอาชีพ โดยบนความพยายามนั้น ต้องแสดงความรู้ ความสามารถให้ประจักษ์และต้องมีการวางแผนอย่างดี (career planning) ทั้งนี้เพราะความสำเร็จหรือความล้มเหลวในอาชีพจะมีความสัมพันธ์โดยรวม กับชีวิตของ

ตนเอง ครอบครัว และสังคม โดยแบ่งอาชีพ เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ (1) อาชีพแบบพึ่งพิง ได้แก่ กลุ่มที่ไม่ชอบความเสี่ยง เช่น อาชีพรับราชการ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือคนที่อยู่ในองค์กรใหญ่ อาทิ เช่น ธนาคาร พนักงานบริษัทใหญ่ ๆ (2) อาชีพอิสระ ได้แก่กลุ่มที่มีความสามารถในการบริหารความเสี่ยงได้ดี เช่น อาชีพนายความ ค้าขาย รับจ้าง และอาชีพ นักการเมือง คนเหล่านี้จะสร้างความก้าวหน้า (career path) ให้ตนเองซึ่งต่างจากกลุ่มแรก ที่ถูกผู้อื่นวางสายอาชีพให้ เช่น ถ้าเป็นข้าราชการ คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) จะเป็นผู้กำหนด หรือถ้าเป็นพนักงานบริษัทจะมีโครงสร้างตำแหน่งที่มักออกแบบโดยฝ่ายบุคคล

กรมการพัฒนาชุมชน (2543:28 - 32) ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชน กล่าวถึงหลักการในการพัฒนาอาชีพของประชาชนว่า อาชีพใดที่ประชาชนทำอยู่แล้ว ต้องเข้าไปส่งเสริมทั้งด้านการบริหารจัดการ และวิชาการใหม่ ๆ ให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้มีโอกาสประสบผลสำเร็จในอาชีพมากยิ่งขึ้น และได้กำหนดลักษณะอาชีพที่เข้าไปส่งเสริมไว้ 3 ลักษณะ คือ

1. อาชีพที่เป็นอาชีพหลักของราษฎร ได้แก่ อาชีพการเกษตรกรรม
2. อาชีพที่เป็นอาชีพรอง ได้แก่ อาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งเป็นอาชีพที่หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐเข้าไปช่วยเหลือสนับสนุนให้ประชาชนในชนบท มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ
3. อาชีพเสริม ได้แก่ หัตถกรรม มุ่งให้ราษฎรในชนบทใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาดำเนินการ แล้วนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่าย เป็นการเพิ่มรายได้ในครอบครัว กรมการพัฒนาชุมชนจะให้การสนับสนุนการประกอบอาชีพแก่ราษฎรในลักษณะการประสานงาน กับหน่วยงานราชการต่าง ๆ

ขั้นตอนในการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพของกรมการพัฒนาชุมชนมีดังนี้

1. ส่งเสริมให้ราษฎร พอมิ พอกินในครอบครัว โดยการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว
2. ส่งเสริมการผลิตเพื่อจำหน่าย เป็นรายได้ของครอบครัว
3. จัดตั้งกลุ่มอาชีพ ใช้กระบวนการกลุ่มในการพัฒนาอาชีพ
4. ส่งเสริมธุรกิจขนาดเล็ก
5. ส่งเสริมการระดมทุนภายใน และสนับสนุนเงินทุนจากภายนอก

นอกจากนี้ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 64) ได้กล่าวถึงความสำคัญ ในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพว่า เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การฝึกทักษะอาชีพ เป็นการฝึกทักษะพื้นฐานเพื่อการประกอบอาชีพ ในลักษณะ การศึกษาตามหลักสูตรระยะสั้น การทำกิจกรรมสาธิต หรือการฝึกปฏิบัติงานจริงที่สอดคล้อง กับความต้องการของผู้เรียน

2. การเข้าสู่อาชีพ โดยการจัดกิจกรรมให้ต่อเนื่องจากการฝึกทักษะอาชีพ หรือจัดเป็น กิจกรรมเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถคิด วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาตนเอง เพื่อสู่ อาชีพ โดยจัดให้มีกระบวนการแนะแนวอาชีพที่มีประสิทธิภาพ

3. การพัฒนาอาชีพ เป็นการพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมาย โดยการจัดให้มีการรวมกลุ่ม ของผู้มีอาชีพประเภทเดียวกัน เพื่อรวมเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้ และ ประสบการณ์ ตลอดจนพัฒนาอาชีพของกลุ่มโดยกระบวนการกลุ่ม (group process)

4. การพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมายด้วย เทคโนโลยี โดยเน้นการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย สถานประกอบการ และผู้ที่ต้องการนำ เทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนากิจการและศักยภาพของตนเอง เช่น การนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ มาใช้ในการพาณิชย์ การจัดสร้างระบบฐานข้อมูล หรือนำเครื่องมืออุปกรณ์ทันสมัยมาใช้เพื่อเพิ่ม ผลผลิต

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมอาชีพของประชาชน เป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการ ที่จะช่วย ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ดังนั้น การส่งเสริมในด้านการศึกษา หรือความรู้ ทางวิชาการ และการบริหารจัดการ จนเกิดทักษะความชำนาญ จึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานที่รับผิดชอบ เรื่องนี้ควรคำนึงถึงอย่างมาก

“กลุ่มอาชีพ” เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านที่มีอาชีพเดียวกันโดยร่วมกันดำเนิน กิจกรรมของกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชน กลุ่มอาชีพนี้อาจจัดตั้งในลักษณะที่เป็นทางการ หรือไม่เป็น ทางการก็ได้

หลักการบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ

“กลุ่มอาชีพ” เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านที่มีอาชีพเดียวกันโดยร่วมกันดำเนิน กิจกรรมของกลุ่มที่มีอยู่ในชุมชน กลุ่มอาชีพนี้อาจจัดตั้งในลักษณะที่เป็นทางการ หรือไม่เป็น ทางการก็ได้

พวงพยอม ดาสันทัด (2545 : 11) ได้กล่าวถึง หลักบริหารจัดการกลุ่มอาชีพ ไว้ว่า การ บริหารกลุ่มอาชีพ ต้องเริ่มจากการประชุมใหญ่ของสมาชิก ซึ่งแจ้งหลักเกณฑ์ และวิธีการดำเนินงาน กลุ่มอาชีพให้สมาชิกเข้าใจ จากนั้นจึงเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีประสงค์จะบริหารงานกลุ่มสมัครเข้ารับ การคัดเลือกเป็นประธานกลุ่ม รวมทั้งเปิดให้ผู้สมัครหาเสียงและให้สมาชิกลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ประธาน เมื่อถึงวันเวลาตามมติของที่ประชุมใหญ่ เมื่อได้ประธานกลุ่มอาชีพแล้ว การแต่งตั้ง หรือ

ตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ให้มีหน้าที่อย่างไรนั้นควรเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพ ที่ได้มีการชี้แจงไว้ในการประชุมใหญ่ดังกล่าวข้างต้น หรือเป็นไปตามมติที่ประชุมของสมาชิก โครงสร้างตำแหน่งของคณะกรรมการบริหารกลุ่มอาชีพประกอบด้วย

1. ประธานกลุ่ม มีหน้าที่ควบคุมดูแลการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพให้เป็นไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่ม รวมทั้งทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมใหญ่ การประชุมคณะกรรมการบริหาร และเป็นผู้ลงนามในเอกสารต่าง ๆ โดยต้องประทับตราของกลุ่มเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่อื่น ๆ อีกตามที่คณะกรรมการบริหารมีมติมอบหมาย

2. รองประธานกลุ่ม ทำหน้าที่แทนประธาน เมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้หรือทำหน้าที่แทนในเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่ประธานมอบหมาย

3. ทรัพย์กัญ มีหน้าที่รับผิดชอบการเงินของกลุ่ม ควบคุมดูแลเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งทรัพย์สินของกลุ่ม ลงลายมือชื่อในเอกสารการเงินต่าง ๆ ของกลุ่ม ควบคุมดูแลการบัญชี ให้ถูกต้องและเรียบร้อยอยู่เสมอ พร้อมทั้งจะให้สมาชิกกลุ่มหรือคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ตรวจสอบได้

4. เลขานุการ ทำหน้าที่เป็นนายทะเบียนกลุ่ม จดรายงานการประชุม เก็บรักษารายงานและเอกสารต่าง ๆ ทำหนังสือเชิญประชุมคณะกรรมการบริหารกลุ่ม และสมาชิกกลุ่ม เพื่อกำหนดวาระการประชุม

5. กรรมการอื่น ๆ ประกอบด้วย

5.1 กรรมการฝ่ายจัดหา มีหน้าที่ในการจัดหาวัตถุดิบที่มีคุณภาพดี มีราคาเหมาะสมนอกคณะกรรมการบริหารกลุ่ม เพื่อพิจารณาตัดสินใจเลือกซื้อหรือเลือกใช้

5.2 กรรมการฝ่ายผลิต มีหน้าที่ในการสอดส่องดูแลการผลิตผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตเป็นชิ้นหรือเป็นส่วน และให้มีสมาชิกจำนวนหนึ่งรับผิดชอบในการประกอบผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตในขั้นตอนสุดท้ายของการผลิต ทั้งนี้ต้องแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามระดับฝีมือ และความถนัดของสมาชิกแต่ละคน

5.3 กรรมการตรวจสอบคุณภาพ มีหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์หรือผลผลิต ที่กลุ่มผลิตขึ้น ตรงตามความต้องการของตลาดหรือไม่เพียงใด มีความแข็งแรงทนทาน สวยงาม สอดกับประโยชน์ใช้สอยหรือไม่ และทำหน้าที่แยกผลิตภัณฑ์ แต่ละชิ้นออกตามระดับ ฝีมือ เช่น ระดับดีเยี่ยม และระดับควรปรับปรุง เป็นต้น

5.4 ฝ่ายการตลาด มีหน้าที่หาตลาด หรือติดต่อตลาดที่จะมารับซื้อผลิตภัณฑ์ หรือผลผลิต และพิจารณาการผลิตตามความต้องการของตลาด หรือรูปแบบที่ตลาดสั่งผลิต รวมทั้งประสานกับกรรมการฝ่ายผลิต และกรรมการฝ่ายตรวจสอบคุณภาพ เพื่อให้สามารถปรับปรุงคุณภาพ และรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสม สามารถรองรับความต้องการของตลาดให้ดียิ่งขึ้น

ดังนั้น การบริหารจัดการกลุ่มอาชีพจึงมีความสำคัญ และจะต้องมีการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดได้ ซึ่งจะส่งผลทำให้องค์กรมีข้อได้เปรียบกับคู่แข่งทางการตลาดได้ โดยต้องมีการมอบหมายหน้าที่ในด้านต่าง ๆ ในการทำงานให้กับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งขึ้นอยู่กับความถนัด ความชำนาญของแต่ละบุคคล หรือข้อตกลงกันเองภายในกลุ่มอาชีพ

แนวทางการพัฒนากลุ่มอาชีพ

กรมการพัฒนาชุมชน (2541 : 62 - 76) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนากลุ่มอาชีพ คือ

1. ให้ผู้ประกอบการสามารถบริหารระบบและจัดการกิจกรรมกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. เพื่อให้การบริหารจัดการทำโดยถูกทิศทางและตรงกับความต้องการของผู้บริโภค

3. เพื่อมุ่งหวังให้กลุ่มดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ได้อธิบายวิธีการพัฒนาการบริหารและการจัดการ ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการให้แก่สมาชิก และคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

2. การพัฒนาโครงสร้างองค์กรให้มีความเข้มแข็ง

3. การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มอาชีพ

4. การพัฒนาทรัพยากร วัสดุให้มีประสิทธิภาพ

5. การพัฒนาทรัพยากรบุคคล โดยการพัฒนาคณะกรรมการบริหารกลุ่ม

6. การพัฒนาเครือข่าย มุ่งพัฒนาให้มีเครือข่ายการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ

สรุปหลักการสำคัญในการพัฒนากลุ่มอาชีพ ได้แก่

1. การพัฒนาอาชีพมุ่งเน้นพัฒนาคนหรือกลุ่มคน ให้มีความรู้ความสามารถในการปรับปรุงอาชีพตนเองให้ดีขึ้นในด้านการลงทุน การผลิต การจัดการ และการจำหน่าย

2. การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ให้คำนึงถึงอาชีพเดิม และทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นหลัก

3. การส่งเสริมอาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้แก่ประชาชน

4. การพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้นั้น จะต้องยึดหลัก “การตลาดนำการผลิต”

5. การพัฒนาอาชีพเน้นการแปรรูปผลิตผลต่าง ๆ และให้กลุ่มสตรีแม่บ้านเป็นแกนนำหลัก

6. ให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นแหล่งทุนที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการลงทุนของกลุ่มเอง ในลักษณะทุนเรือนหุ้น

7. การบริหารงานหรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ให้กลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจเอง เจ้าหน้าที่เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล และช่วยเหลือด้านวิชาการเท่านั้น นอกจากนั้นยังส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพ

บริหารเงินทุน และวัสดุอุปกรณ์ที่ทางราชการสนับสนุนให้คงอยู่ รวมทั้งยังสามารถใช้หมุนเวียนในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เรียกว่า “ทุนของกลุ่ม” ให้มีจำนวนมากขึ้น ให้สามารถขยายงานหรือสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มให้ต่อเนื่องต่อไป

8. มีการรวมตัวกันของผู้นำอาชีพก้าวหน้าระดับจังหวัดทุกกลุ่ม เพื่อระดมความคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริมอาชีพและการพัฒนาอาชีพให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

9. กลุ่มอาชีพที่ดีต้องมีองค์ประกอบดังนี้

- 9.1 มีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มชัดเจน
- 9.2 มีระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม
- 9.3 มีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ซึ่งมีการประชุม อย่างน้อย 1 เดือนต่อครั้ง
- 9.4 มีสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ 10 คน ขึ้นไป และสมาชิกกลุ่มทุกคนทำกิจกรรมที่กลุ่มกำหนดอย่างน้อยปีละ 6 เดือน และสมาชิกแต่ละคนมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 1,000 บาท
- 9.5 มีทะเบียนสมาชิกที่เป็นปัจจุบัน
- 9.6 มีที่ทำการกลุ่ม
- 9.7 มีบัญชี รายรับ รายจ่าย ที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน
- 9.8 มีทุนของกลุ่ม
- 9.9 สัมพันธภาพระหว่างคนในกลุ่ม ต้องไม่เป็นไปในรูปเจ้าของโรงงานกับผู้ขายแรงงาน หรือนายทุนกับกรรมกร

วิมล จันทบุตร (2545 : 6, 64) ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาอาชีพว่า เป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพ ซึ่งแต่ละบุคคลมีความรู้ มีพื้นฐานที่แตกต่างกัน เมื่อได้รับการฝึกอบรมทางด้านอาชีพที่ถูกต้องก็จะสามารถทำให้มีอาชีพมั่นคง มีคุณค่ามากขึ้น โดยมีแนวทางดังนี้

1. สำรวจข้อมูลของชุมชนในด้านสภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากร การประกอบอาชีพ ปัญหา และความต้องการของกลุ่มอาชีพ
2. วิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจ ทรัพยากร ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ร่วมกับศูนย์ การเรียนรู้ ชุมชน ประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินสภาพความต้องการของกลุ่ม
3. การจัดทำหลักสูตร หรือออกแบบการจัดกิจกรรม เพื่อสนองตอบต่อกลุ่มอาชีพ และชุมชน
4. ประสานงานเกี่ยวกับวิทยากร สถานที่ในการจัดกิจกรรม จัดหาวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนแหล่งทุน
5. ประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรม เพื่อให้สมาชิกและให้ผู้สนใจรับรู้

6. ดำเนินการจัดกิจกรรม ตามแผนที่กำหนดไว้

7. การประเมินผลจากสภาพจริงหลากหลายวิธี เช่น ประเมินว่า ตนเองมีความสามารถเพียงพอหรือไม่ ให้กลุ่มช่วยกันพิจารณาความสามารถในการทำงานว่า สมควรผ่านการประเมินหรือไม่

8. นำเสนอผลงานต่อสาธารณชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมแรงจูงใจในการทำงาน ของกลุ่มและเป็นผลการประเมินความสำเร็จของกลุ่มอาชีพ ตลอดจนทั้งเป็นการเปิดช่องทางการตลาดให้กับกลุ่มอาชีพ ด้านการจัดกิจกรรมทักษะอาชีพในชุมชน ประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเป็นช่องทางการตลาดในอนาคต

นิการุจาคม (2541 : 16) ได้กล่าวถึง แนวทางในการพัฒนาอาชีพของประชาชน ในชนบทไว้ดังนี้

1. การพัฒนาอาชีพที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนหรือกลุ่มคน ให้มีความรู้ ความสามารถในการปรับปรุงอาชีพของคนให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการผลิต การลงทุน การตลาด และการจัดการ
2. การส่งเสริมอาชีพ เพื่อเป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้แก่ประชาชน
3. การส่งเสริมและการพัฒนาอาชีพทุกชนิดให้คำนึงถึงอาชีพเดิม วัสดุอุปกรณ์และทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นเป็นหลัก
4. การพัฒนาอาชีพให้เน้นการแปรรูปผลิตผลต่าง ๆ โดยให้กลุ่มสตรีเป็นแกนหลัก ในการประกอบอาชีพ
5. การพัฒนาอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้จะต้องยึดหลักการตลาดนำการผลิต
6. สนับสนุนให้ราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแหล่งเงินทุน ในการดำเนินกิจกรรมศูนย์สาธิตการตลาด และของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และสนับสนุนให้ราษฎรรู้จักการลงทุนของกลุ่มเอง เพื่อทำการค้าภายในหมู่บ้าน
7. การบริหารงานหรือการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มต้องให้กลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจเอง ส่วนเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลช่วยเหลือด้านวิชาการ และช่วยเหลือในการบริหารเงินทุน
8. มีการรวมตัวกันของผู้นำอาชีพก้าวหน้าระดับจังหวัดทุกกลุ่ม เพื่อระดมความคิด และการปฏิบัติในการส่งเสริม และการพัฒนาอาชีพของประชาชนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

กรมการพัฒนาชุมชน (2540 : 17) เสนอวิธีการในการพัฒนากลุ่มอาชีพ ไว้ดังนี้

1. เตรียมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ และผลผลิตที่มีศักยภาพ โดยรวบรวมข้อมูลผลผลิต และผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพจากจังหวัด และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มอาชีพ

2. ปรับปรุงทักษะการผลิตและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการยอมรับทางด้านมาตรฐานของคุณภาพ

3. การได้รับการสนับสนุนในด้านการพัฒนาฝีมือ ทักษะ เงินทุน วัตถุดิบ และ การบริหารจัดการ

4. ประสานให้กลุ่มอาชีพ และภาคธุรกิจได้พบกัน

5. พัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ

6. ประสานกับหน่วยงานอื่นเพื่อการพัฒนาของกลุ่มอาชีพ

จากแนวทางในการพัฒนาอาชีพที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่มจะต้องมีการปรึกษาหารือ รับรู้ เข้าใจในการพัฒนาอาชีพกับกลุ่มของตนเองอย่างมีเป้าหมายเดียวกัน ในการพัฒนาจำเป็นต้องเลือกลักษณะกิจกรรมให้ตรง ตามกลุ่มอาชีพ และให้สมาชิกกลุ่มอาชีพรู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และให้รู้จักการวิเคราะห์ และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งต้องมีการขอรับการเปลี่ยนแปลง หรือ ผลกระทบที่สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มจะได้รับร่วมกัน ซึ่งหากสมาชิกภายในกลุ่มอาชีพพร้อมใจกันแล้ว จะกลายเป็นพลังกลุ่มที่มีศักยภาพอย่างสูงสุดในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และสามารถดำเนินงานภายในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลทำให้กลุ่มอาชีพสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างเข้มแข็ง และยั่งยืนต่อไป

การบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

“การบริหาร” ความหมาย คือ กระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม การปฏิบัติการในองค์การ และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ ตามเป้าหมายขององค์กร หรืออีกความหมายหนึ่ง คือ กระบวนการทำงานเพื่อก่อให้เกิดการทำงาน ที่เป็นผลสำเร็จด้วยการใช้บุคคล และทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุซึ่งเป้าหมาย ของความต้องการ

“การมีส่วนร่วม” ความหมาย คือ ทรัพยากรในการบริหารที่เป็นส่วนของบุคคล ในแต่ละระดับการปฏิบัติมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและควบคุม การปฏิบัติในแต่ละส่วน ๆ อย่างเต็มความสามารถ ทั้งในทิศทางเพื่อการปฏิบัติด้านเดียว หรือการนำเสนอ ซึ่งความคิดในการดำเนินการตามกระบวนการนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง

“การบริหารแบบมีส่วนร่วม” จึงหมายถึง การที่บุคคลในองค์กรหรือต่างองค์กรได้ร่วมกันเพื่อจัดการงานให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสำเร็จ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมนั้น ๆ จะอยู่ในขั้นตอนใดก็ตาม โดยขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ข้อจำกัดขององค์กรในแต่ละกระบวนการของการดำเนินการบริหารเป็นเกณฑ์ บุคคลในการมีส่วนร่วม

เพื่อการบริหารงานหรือการจัดการงาน สามารถที่จะแยกได้กว้าง ๆ คือ ภายในองค์กร ประกอบด้วย ผู้บังคับบัญชา (ผู้บริหารระดับสูง) ผู้บริหารระดับกลาง (กลุ่มงานต่าง ๆ) และผู้ปฏิบัติ (คนงาน ผู้ทำงานระดับล่าง) สายสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรจะเป็นไป ตามลักษณะบังคับบัญชาตามลำดับ โดยทั่วไปขององค์กรแล้วจะมีข้อกำหนดไว้เป็นแนวทางอย่างชัดเจน ซึ่งทุกระดับต้องปฏิบัติให้ บรรลุเป้าหมายที่ต้องการเสมอ การมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการในองค์กรจึงเป็นในทิศทาง เพื่อการ ปรับปรุง พัฒนา หรือแก้ไขปัญหาคือข้อขัดข้องของการดำเนินการในแต่ละองค์ประกอบ ความจำเป็น ของการมีส่วนร่วมอาจไม่ทั้งหมดของบุคคลในทุกระดับ อาจเฉพาะเพียงแต่ในระดับเดียวกัน เท่านั้น หรือเหนือขึ้นไป ในระดับหนึ่งก็เป็นไปได้ ลักษณะการมีส่วนร่วมของการจัดการหรือ บริหารภายในองค์กรมีรูปแบบต่าง ๆ ตามสถานการณ์ที่เหมาะสม รูปแบบเบื้องต้นก็คือการเสนอ เช่นข้อคิดเห็นเป็นเอกสาร ผ่านกระบวนการสอบถามหรือโดยส่งเอกสาร

ต่างองค์กรจะประกอบด้วยหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่จัด กระทำในระดับ ผู้บริหารระดับสูง การมีส่วนร่วมจะเป็นในรูปของการให้ความเห็นข้อคิด แลกเปลี่ยนหรือ สนับสนุนเพื่อการจัดการ หรือระดับผู้ปฏิบัติก็เป็นในทิศทางของการจัดการร่วมกันในกิจกรรมอย่าง เดียวกัน ทั้งนี้โดยผลประโยชน์ขององค์กรทั้งสองต้องไม่ขัดแย้งหรือมีการสูญเสียผลประโยชน์ต่อกันในรูปใด ๆ

แนวคิดหลักการจัดการ

การจัดการ หมายถึง ภารกิจของบุคคลหนึ่งหรือหลายคน(ที่เรียกว่า ผู้บริหาร) ที่เข้ามา ทำหน้าที่ประสานทรัพยากรต่างๆ ขององค์กร และความพยายามของสมาชิกให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ที่นำไปสู่การบรรลุความสำเร็จขององค์กร จากความหมายนี้เป็นการกล่าวถึงหน้าที่ทางการจัดการ โดยยึดตามแนวคิดสมัยใหม่ ซึ่งบาร์โตนและมาร์ติน (Bartol et al & Martin, 1998: 121) ได้ นำเสนอว่ากระบวนการจัดการประกอบไปด้วยขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 4 ประการด้วยกันคือ

1. การวางแผน หมายถึง การวางแผนหรือกำหนดการทำงานขององค์กรไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ในการบริหารงานใด ๆ ก็ตามผู้บริหารจะต้องทำหน้าที่ในการวางแผน เพราะการวางแผน เป็นหน้าที่ประการแรกของกระบวนการบริหารผู้บริหารจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่า แผนงานเป็นกรอบ และเป็นแนวทางของการปฏิบัติงานทั้งหมด ถ้าปราศจากแผนงานแล้วเป็นการยากที่ผู้บริหารจะ ทำงานให้ได้ผลดี การวางแผนในการบริหารงานนั้นจะต้องจัดทำทั้งแผนระยะสั้น และแผนระยะยาว ในการวางแผนนั้นผู้บริหารจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่าจะทำอะไรจะทำอย่างไรจะใช้เงินเท่าไร จะให้ใครเป็นผู้ทำและจะทำที่ไหนและทำเมื่อไร

2. การจัดองค์การ หมายถึง การจัดองค์การหรือจัดหน่วยงาน โดยการจัดแบ่งงานของ องค์กรหรือของหน่วยงานย่อย พร้อมทั้งกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดอำนาจหน้าที่

และความรับผิดชอบของแต่ละส่วนงาน ตลอดจนกำหนดสายการควบคุมและบังคับบัญชา ในลักษณะของหน่วยงานหลักหน่วยงานที่ปรึกษา และหน่วยงานช่วยพร้อมทั้งกำหนดขนาดของการควบคุมไว้ด้วย การจัดองค์การอาจแสดงไว้ในรูปของแผนภูมิองค์การ เพื่อให้เกิดการสื่อความเข้าใจในองค์การเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ สายการบังคับบัญชา และการติดต่อสื่อสาร

3. การชี้แนะ หมายถึง การที่ผู้นำใช้การโน้มน้าวให้สมาชิกองค์การปฏิบัติตามคำสั่งของตัวเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการทำงาน นอกจากนั้นยังรวมถึงการติดต่อสื่อสาร การสั่งการและการจูงใจภายในองค์การอีกด้วย

4. การควบคุม หมายถึง กระบวนการในการตรวจสอบการปฏิบัติงานขององค์การว่าสมาชิกองค์การที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน ได้ปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ โดยดูได้จากการปฏิบัติงานจริง เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐาน ถ้าลักษณะงานของการทำงานต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ก็จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามมาตรฐานและแผนในการทำงาน

จากกระบวนการในการจัดการดังกล่าวข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า กระบวนการจัดการที่เริ่มต้นจากการวางแผนแล้วไปจบลงที่การควบคุม จะเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตรที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ตามสภาพแวดล้อมขององค์การทั้งที่เป็นสภาพแวดล้อมภายในและสภาวะแวดล้อมภายนอก ดังนั้น นักบริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมอยู่เสมอ เพื่อที่จะทำให้การบริหารงานขององค์การเป็นไป อย่างราบรื่น และบรรลุเป้าหมายขององค์การในท้ายที่สุด

แนวคิด SWOT ANALYSIS

พัทตร์ผจง วัฒนสินธุ์ และ พสุ เดชะรินทร์ (2542 :78) กล่าวว่า SWOT ANALYSIS เป็นเครื่องมือพื้นฐานในการวิเคราะห์องค์การ โดยเน้นว่ากลยุทธ์จะต้องก่อให้เกิดความเหมาะสมระหว่างความสามารถภายใน (จุดแข็งกับจุดอ่อน) และสถานการณ์ภายนอก (โอกาสและข้อจำกัด) โดยในการวิเคราะห์ SWOT นั้นจะต้องวิเคราะห์และพิจารณาว่าการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมภายนอก (ทั้งสภาวะแวดล้อมทั่วไป และสภาวะแวดล้อมของอุตสาหกรรมและการแข่งขัน) ก่อให้เกิดโอกาสและข้อจำกัดอย่างไรต่อองค์กร และในขณะเดียวกันก็ต้องวิเคราะห์ว่าปัจจัยต่าง ๆ ภายในองค์กรทั้งด้านบุคลากร ผู้บริหาร กิจกรรม สินค้าและบริการ โครงสร้าง เป็นต้น

การตรวจสอบสภาพแวดล้อมภายในองค์กรธุรกิจทำให้ทราบถึงจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อนขององค์กร (Weaknesses) ซึ่งจะช่วยให้องค์กรสามารถใช้ประโยชน์จากโอกาส (Opportunities) และหลบหลีกจากข้อจำกัด (Threats) ซึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอกได้ องค์กรธุรกิจจะต้องสามารถระบุปัจจัยภายในองค์กรที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนได้เนื่องจากจุดแข็ง

นำไปสู่การได้เปรียบทางการแข่งขัน จุดอ่อนคือสิ่งซึ่งองค์กรมีหรือทำหรือไม่มีเลย ซึ่งในขณะที่คู่แข่งสามารถทำได้ดีกว่า

SWOT ANALYSIS จึงเป็นการจัดทำแผนกลยุทธ์วิธีหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้องค์กรทราบถึงสถานภาพขององค์กร อันจะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายได้อย่างถูกต้องและประสบความสำเร็จ โดยวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก คือ

ปัจจัยภายในองค์กร

S - Strengths หมายถึง จุดแข็ง องค์กรจะต้องมีการประเมินจุดแข็งของตนเอง เพื่อพิจารณาเงื่อนไขแห่งความสำเร็จขององค์กรของตนในมิติต่างๆ เช่น สถานภาพทางการเงิน บุคลากร ผลผลิต โดยประเมินค่าเป็นระดับจากสูงสุดไปหาต่ำสุด อย่างไรก็ตาม จุดแข็งในบางมิติอาจไม่มีความสำคัญ ต่อความสำเร็จก็ได้

W - Weaknesses หมายถึง จุดอ่อน องค์กรจะต้องมีการประเมินจุดอ่อนของตน เพื่อพิจารณาเงื่อนไขแห่งความล้มเหลวขององค์กรในมิติต่างๆ เช่น เกี่ยวกับการประเมินจุดแข็งโดยมีการประเมินค่าจากสูงสุดไปหาต่ำสุด อย่างไรก็ตาม จุดอ่อนในบางมิติอาจไม่มีความสำคัญ ต่อความล้มเหลวขององค์กร

ปัจจัยภายนอกองค์กร

O - Opportunitie หมายถึง โอกาสหรือสิ่งที่องค์กรได้เปรียบคู่แข่ง ทั้งนี้องค์กร ควรพิจารณาโอกาสในมิติของความดึงดูดใจและความน่าประสบความสำเร็จขององค์กร

T - Threats หมายถึง อุปสรรคที่ขัดขวางการพัฒนาขององค์กร ซึ่งเป็นอุปสรรค ต่อเป้าประสงค์ขององค์กร ทั้งนี้ควรพิจารณาอุปสรรคในมิติของความรุนแรงและอุปสรรค ที่อาจจะเกิดขึ้น

จากการวิเคราะห์องค์กรโดยใช้ SWOT ANALYSIS สามารถนำเอาผลจากการวิเคราะห์ไปจัดทำกลยุทธ์องค์กรบางแห่งได้มีการนำผลการวิเคราะห์ SWOT ไปจัดทำกลยุทธ์โดยตรง โดยนำปัจจัยแต่ละประการมาจับคู่กันและกำหนดเป็นกลยุทธ์ต่างๆ ซึ่งเรียกกันอย่างแพร่หลายว่าการจัดทำ TOWS Matri

	จุดแข็งขององค์กร (S)	จุดอ่อนขององค์กร (W)
โอกาสขององค์กร (O)	SO STRATEGIES ใช้ประโยชน์จากโอกาสโดยอาศัยจุดแข็งภายในองค์กร (Use strengths to take advantage of opportunities)	WO STRATEGIES ลบล้างข้อจำกัดโดยอาศัยโอกาสที่เกิดขึ้น (Overcome weaknesses by taking advantage of opportunities)
ข้อจำกัดขององค์กร (T)	ST STRATEGIES หลีกเลี่ยงข้อจำกัดโดยอาศัยจุดแข็ง (Use strengths to avoid threats)	WT STRATEGIES ลดจุดอ่อนและหลีกเลี่ยงข้อจำกัด (Minimize weaknesses and avoid threats)

ภาพที่ 2.1 TOWS Matrix

ที่มา : เฟรดอาร์ เดวิด (Fred R. David), Strategic Management อ้างถึงใน พักตร์ผจง วัฒนสินธุ์ และ พสุ เดชะรินทร์ (2542)

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพคือการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มอาชีพ ในการสร้างองค์ความรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ในการพัฒนาศักยภาพด้านโครงสร้าง ด้านการจัดการ ด้านการผลิต ด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาด เกิดองค์ความรู้ในกลุ่มอาชีพและสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากลุ่มอาชีพได้

แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

ความหมายการพัฒนาท้องถิ่น

การพัฒนา (development) มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทุก ๆ คน อีกทั้งมีบทบาทที่สำคัญมากในทุก ๆ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ เป็นชาติที่มีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ และการเมือง หรือประเทศมหาอำนาจก็ตาม

การพัฒนา มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประเทศที่ด้อยพัฒนาแล้ว การพัฒนาจะเป็นบทบาทสำคัญยิ่งในการแก้ไขปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ (economic crisis) เช่น ภาวะเงินเฟ้อ (inflation) การถดถอยทางเศรษฐกิจ (economic recession) และการว่างงาน (unemployment)

การพัฒนา เป็นคำที่ใช้กันกว้างขวาง และโดยทั่วไปทำให้ความหมายแตกต่างกันออกไปแล้วแต่ผู้จะใช้จะให้ความหมาย การพัฒนาเน้นไปเรื่องใดบ้าง จากความหมายต่าง ๆ ที่นักวิชาการ

หลายท่านให้ความหมายนั้น ครอบคลุมและมุ่งไปยัง เศรษฐกิจ (economics) สังคม (sociology) มนุษยวิทยา (humanity) การวางแผน (planning)

คำสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

1. การเจริญเติบโต คือ การเปลี่ยนแปลงในระดับของการกระทำ เป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถ และคุณสมบัติในตัวของผู้กระทำเอง เช่น พืช โตขึ้น เด็กโตขึ้นเอง รถยนต์รุ่นใหม่ เครื่องยนต์ดีดยิ่งขึ้น
2. การพัฒนา คือ การเปลี่ยนระบบที่กระทำการ การเปลี่ยน เช่น การเปลี่ยนพันธุ์พืชแทนพันธุ์เก่า การใช้แขนขาอวัยวะต่าง ๆ ของเด็กที่ไม่เคยใช้มาก่อน การเปลี่ยนชนิดของเครื่องกล ใน การขนส่ง
3. การแปลงรูป คือการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมของตัวกระทำการเป็นการเปลี่ยนแปลงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงวิธีใช้ดินจากไม่เคยใช้ปุ๋ยมาใช้ปุ๋ย การเปลี่ยนแปลงสถานที่อบรมเลี้ยงดูเด็ก การเปลี่ยนแปลงสภาพถนน หรือแปลงไฟฟ้าจาก AC มาเป็น DC
4. การเปลี่ยนแปลง คือ การทำในสิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนไปจากที่เป็นอยู่เดิมไม่เจาะจงว่าเป็นแบบวิธีใด และไม่เจาะจงทิศทางหรืออัตราความเร็ว
5. การปฏิวัติ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน จากหน้ามือเป็นหลังมือ อาจจะเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น หรือเลวลงก็ได้
6. การปฏิรูป คือ การนำเอาสิ่งที่มีอยู่เดิมมาทำใหม่ จัดรูปให้ดีขึ้น เหมาะสมขึ้น เช่น การปฏิรูปที่ดินจะนำเอาที่ดินมาทำแปลงใหม่ตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่
7. ความทันสมัย หมายถึง การรับเอาสัญลักษณ์แบบต่างๆ และเทคโนโลยีจากประเทศที่พัฒนา
8. ความก้าวหน้า เป็นการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในช่วงระยะยาว คำนี้มักสัมพันธ์ความก้าวหน้ากับลักษณะทั่วไปทางประวัติศาสตร์ และการคาดคะเนสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นเพียงด้านเดียว คือ ด้านบวก

การพัฒนา เป็นการมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมากและเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า

การพัฒนา เป็นการเจริญขึ้นของระดับองค์กรทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่าและการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์กรแล้วแผ่ขยายซึมลงสู่ส่วนล่าง และดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์กรอย่างกลมกลืน

การพัฒนา ได้แก่ การมีความก้าวหน้า (progress) ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ

1. ผลผลิต (output) และรายได้ (income)
2. สภาพะของการผลิต (conditions of production)
3. ระดับความเป็นอยู่ (level of living) ซึ่งได้แก่ ภาวะโภชนา ที่อยู่อาศัย เป็นต้น
4. ทศนคติ (attitude) ต่อการทำงาน
5. สถาบันต่าง ๆ (institutions) และนโยบาย (policy)

การพัฒนา ในแง่ของการพัฒนาสังคมว่าเป็นกระบวนการที่องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ และไม่ใช่เศรษฐกิจที่มีการกระทำอย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้าน ทั้งในปริมาณ (quantity) และคุณภาพ (quality)

การพัฒนา เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช่สภาวะการณ์ใด สภาวะการณ์หนึ่งกระบวนการจะอ้างถึงค่านิยมต่าง ๆ เป็นพื้นฐาน และค่านิยมต่าง ๆ นั้นประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา

การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้นจะต้องเป็นของดีสำหรับกลุ่มหรือชุมชนที่สร้างขึ้น

การพัฒนา หมายถึง การเจริญเติบโต (growth) เปลี่ยนแปลง (change) และก้าวหน้า (progress) อย่างมีระบบ ทั้งในรูปธรรม คือ สิ่งที่เป็นรูปร่าง และนามธรรม คือ สิ่งที่ยังเกิดผลทางใจ หรือ ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งสามารถวัดผลและประเมินค่าของความแตกต่าง หรือ การเปลี่ยนแปลง

การพัฒนา หมายถึง การสร้างสรรค์ ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

การพัฒนา หมายถึง “การเคลื่อนย้ายจากความด้อยพัฒนาให้หลุดพ้นจากความยากจน ซึ่งจะแสวงหาและบรรลุถึงได้อย่างแท้จริง โดยวิธีการวางแผนเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ การพัฒนา เป็นการปรับปรุงเงื่อนไขที่ไม่พึงปรารถนาต่างๆในสังคม”

การพัฒนา คือรูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงโครงสร้างองค์กรทางสังคมดีขึ้น

การพัฒนา คือขบวนการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนของความก้าวหน้าขบวนการที่เปลี่ยนแปลงจะเป็นความสำเร็จอย่างมีขั้นตอนที่ละเอียดถี่ถ้วน

การพัฒนา คือกระบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุม การดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิด เกี่ยวกับการพัฒนาว่าต้องมุ่งเน้นไปยัง

1. ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต
2. ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง
3. ความสามารถในการควบคุมตัวเอง

การพัฒนา น่าจะหมายถึงการที่เศรษฐกิจเจริญขึ้น (economic growth) สังคมเปลี่ยนแปลง (social change) ในทางที่ดีขึ้นรายได้ประชาชาติ (gross national product) เพิ่มขึ้นรายได้ต่อหัว ของประชาชน (per capital income) เพิ่มขึ้นตลอดจนมาตรฐานการครองชีพดีขึ้น คือ มีคุณภาพของ ชีวิตทั้งด้านคุณภาพ (quality) และทางด้านปริมาณ (quantity)

มาตรฐานการครองชีพ (standard of living life) แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านคุณภาพ (quality) ได้แก่ คุณภาพทางสังคม (social) สุขภาพ (health) และ การศึกษา (education)
2. ด้านปริมาณ (quantity) ได้แก่ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ (economic) การเมือง (political) และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชน

ความหมายของชุมชนท้องถิ่น (Community)

ชุมชนท้องถิ่นหมายถึง เขตที่ตั้งอยู่ในหรือนอกตัวเมืองและชานเมือง มีธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อมตามสภาพพื้นที่ตั้ง กับประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นจะมีความสัมพันธ์ต่อกันด้วย ชุมชน แต่ละแห่งย่อมมีความแตกต่างกันไปทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง และความเป็นอยู่ ของชาว ชุมชนมีขนาดเล็กและมีลักษณะดังนี้ เป็นชุมชน มีวิถีความเป็นอยู่ของท้องถิ่น (folk) มีประเพณี (traditional) ร่วมกัน อาจเป็นสังคมชนบท (rural) สังคมเมือง (urban) ทำการเกษตร (agricultural) หรือบริการ เป็นสังคมกำลังพัฒนา (developing) กรณีชุมชนชนบท จะประกอบด้วยประชาชนซึ่ง ประกอบอาชีพจากทรัพยากรพื้นฐานทางธรรมชาติ เช่น การทำการเกษตร (เพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง) หัตถกรรมพื้นฐาน (ทอผ้า ปั่นฝ้าย จักสาน) หรือค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ การประกอบ อาชีพดังกล่าวในประเทศด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนามักอาศัยเทคโนโลยี และเครื่องมือไม่ยุ่งยาก ซับซ้อน การลงทุนต่ำ และอาศัยการสนับสนุนจากธรรมชาติ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ เป็นต้น

การกำหนดว่าเรียกพื้นที่ใดเป็นเขตชนบท หรือเขตเมือง ในแต่ละประเทศจะทำได้ หลายกรณี เช่น อาจใช้ขนาดของประชากร (population) ความหนาแน่น (density) เป็นจุดแบ่ง

ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทหรือความใกล้ชิดไกลของระยะทางเดินเข้าสู่ตัวเมือง ประชากรระหว่าง 1,000 – 5,000 คนในพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตรจัดเป็นสังคมชนบท

สภาพความเป็นอยู่ของชนบทไทย

ชนบท คือ “ขอบเขตที่อยู่นอกตัวเมืองออกไป เป็นท้องที่ ที่อยู่นอกเขตเทศบาล ชนบท คือ อาณาเขตเทศบาล และสุขาภิบาลทั่วไป

ชนบท หมายถึง เขตแดนที่พ้นจากตัวเมือง หรือนอกเขตเทศบาลออกไปซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงชุมชนชนบทให้เห็นเป็นรูปธรรม

ชนบทไทยมีลักษณะดังนี้

1. หมู่บ้านในชนบท มักจะตั้งอยู่โคกเดี่ยวเป็นหย่อมๆ กระจัดกระจายกันอยู่ตามไร่นา อันเป็นที่ทำกินของแต่ละคน มีการปลูกต้นไม้ที่มีใบหนาแน่น อาทิ กอไม้ไผ่ไว้รอบ ๆ หมู่บ้าน เพื่อกันลมพายุพัดบ้านพัง และใช้เป็นรั้วป้องกันขโมย ให้หัวคันนา หรือหัวร่องสวนเป็นเส้นทางคมนาคมไปมาหาสู่ระหว่างกัน

2. ชุมชนชนบท แต่ละแห่งมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยทางเชื้อชาติ ประเพณี ภูมิหลังทางวัฒนธรรม หรือมีความเกี่ยวข้องกันทางสายโลหิต มีความผูกพันยอมรับในขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ความสามัคคี รักหมู่ รักคณะ จึงมีชุมชนชนบทมากกว่าในเมือง

3. แรงงานส่วนใหญ่ในชนบทถูกใช้ไปในทางการเกษตร และเลี้ยงสัตว์ ในการประกอบอาชีพนั้น คนชนบทส่วนใหญ่ ดำรงชีวิตด้วยการทำนา ทำไร่ ปลูกพืชหลักทางเศรษฐกิจ ทำสวนยาง และสวนผลไม้ มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหารในครอบครัว และในปัจจุบันการเลี้ยงสัตว์กำลังจะขยายเป็นอาชีพหลัก เกษตรกรในชนบทมักจะประสบภาวะการว่างงานแฝง หรือ การว่างงานตามฤดูกาล

4. ชุมชนในชนบท เป็นหน่วยผลิตทางการเกษตรเพื่อบริโภคเสียเป็นส่วนมากเพราะสภาพของชนบทแต่เดิมเป็นที่ดินสมบูรณ์ หากแต่ทางคมนาคมและสิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่มีเมื่อประชาชนเข้าไปอยู่อาศัย จึงต้องทำการปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อการบริโภคของตนเอง ในแต่ละครอบครัวขึ้นมากัน ไม่ใช่การปลูกเพื่อการค้า ฉะนั้นเมื่อเปลี่ยนมาเป็นการปลูกพืชเพื่อการค้า และการอุตสาหกรรม จึงเกิดการขาดทุนในการประกอบการ และเกิดความยากจนตามมาจนเป็นปัญหาชนบท

5. ความไม่สะดวกหลายอย่าง ทำให้สังคมในชนบทมีความไม่ปลอดภัยในชีวิตร่างกาย และทรัพย์สิน คือ ผู้อยู่อาศัยอาจจะเจ็บไข้ได้ป่วย การครองชีพต้องอยู่กันอย่างแร้นแค้น โจรผู้ร้าย มีอยู่เสมอ ชาวชนบทมักจะขาดความรู้จึงมีความด้อยในด้านความสามารถในการเพิ่มผลผลิต

ทางเกษตรกรรม ยังด้อยในด้านการศึกษา และการเรียนรู้ ทำให้สังคมชนบทตกอยู่ในสภาพ ถูกเอารัดเอาเปรียบ โดยระบบของคนกลางในทุกรูปแบบ

ความหมายการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบท คือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสังคม ประเพณีที่มีสภาพชะงักงัน ไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่มีพลวัตและประสิทธิผล

1. ความสามารถในการผลิตของแรงงานในชนบท ซึ่งส่งผลให้รายได้เพิ่มพูนขึ้น
2. โอกาสในการทำงานในชนบท เพื่อให้สามารถรองรับแรงงานในชนบทใหม่ ๆ ที่เพิ่มขึ้นมากมาย โดยให้มีการครองชีพที่ดีขึ้นต่อไปเรื่อย ๆ

“การพัฒนาชนบท เป็นวิธีกำหนดขึ้นเพื่อพัฒนา สภาพชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม ของคนยากจนในชนบท” เนื่องจากการพัฒนาชนบทมีเป้าหมายเพื่อขจัดความยากจน จึงมีจุดเน้นอยู่ที่การเพิ่มผลผลิต และประสิทธิภาพทางการผลิตเพื่อให้สังคมชนบทมีความเจริญ และมีรายได้มากขึ้น จุดประสงค์ของการพัฒนาชนบทจึงเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เพิ่มการจ้างแรงงานพร้อมกับมีอาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษา และการสาธารณสุข ให้อยู่ในระดับพื้นฐานที่น่าพอใจ

การพัฒนาชนบท หมายถึง การเปลี่ยนแปลงตามแผนที่ได้กำหนดทิศทาง ระยะเวลา อัตราความเร็ว เจ้าหน้าที่งบประมาณ และวิธีการไว้ล่วงหน้า ชนบท คือ ดินแดนนอกเขตเมืองที่เป็นที่อยู่อาศัยของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ดินแดนส่วนนี้มีความล้าหลัง และมีปัญหาสำคัญหลายอย่างที่จะต้องกำจัด หรือจะต้องทำให้บรรเทาเบาบางลงกว่าที่เป็นอยู่ การพัฒนาชนบทจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงชนบท หรือสร้างความแตกต่างขึ้นในชนบท

การพัฒนาชนบท หมายถึง การปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนผู้มีรายได้ น้อยที่อาศัยในชนบท และการทำให้กระบวนการพัฒนาที่สามารถดำเนินการต่อไปได้ด้วยตนเอง

การพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนและรัฐบาลร่วมมือกันปรับปรุงให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้น เจริญขึ้น กับชนบทในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

การพัฒนาชนบท คือ กระบวนการและวิธีการที่จะผสมผสานการพัฒนาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง เข้าด้วยกัน และพัฒนาพร้อม ๆ กัน โดยอาศัยองค์ประกอบทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง นำมาประยุกต์ให้สนับสนุนเกื้อกูลกัน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญทุกๆ ด้านให้แก่ประชาชนในชนบท

เป้าหมายการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบทจะได้ผลดีนั้น ต้องมุ่งไปที่เป้าหมาย 3 ประการ คือ

1. การทำให้ประชาชนแต่ละครอบครัวมีรายได้ดีขึ้น มีงานทำตลอดไป อันเป็นการขจัดความยากจนขึ้นแค้นไปในตัว

2. การพัฒนาเฉพาะพื้นที่เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพ การดำรงฐานะของชุมชนสมัยใหม่ ไม่ใช่ปล่อยให้ผู้อยู่ในสภาพที่ล้าหลังอย่างในสมัยโบราณ

3. การพัฒนาการเมืองเพื่อให้ชาวชนบทได้มีความสามารถที่จะปกครองตนเองสมกับที่เป็นพลเมืองในระบอบเสรีประชาธิปไตยต่อไปในอนาคตอันใกล้

สรุปการพัฒนาชนบท คือ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่ดึงดูดใจกระทำให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท โดยการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญ คือ การปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิตโดยทั่วไปของชาวชนบท เช่น การกินอยู่ดีขึ้น การส่งเสริมให้ชาวชนบทมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ในการปรับปรุงดัดแปลง หรือควบคุมทรัพยากรและสภาพแวดล้อมในการมีอำนาจต่อช่องทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง กับชุมชนภายนอกสังคมชนบทและมีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินของชาวชนบทเป็นสำคัญ(สมพงษ์ บุญเลิศ, 2552)

ความหมายและความสำคัญการสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ความหมายการสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

การสื่อสาร คือ กระบวนการในการสื่อความหมาย โดยมีบุคคล 2 ฝ่าย ทำหน้าที่รับส่งข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกัน การสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด และประสบการณ์ระหว่างกันของมนุษย์

การพัฒนา คือ กระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นต่อคนในสังคมโดยรวม ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนของสังคมที่ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ดีขึ้น สามารถควบคุมสิ่งแวดล้อมและอนาคตของสังคมได้มากขึ้น และทำให้สมาชิกในสังคมสามารถควบคุมตนเอง และควบคุมกันและกันได้ดีขึ้น ซึ่งกระบวนการพัฒนาจะบรรลุเป้าหมายได้จะต้องมีการกำหนดเป้าหมาย และทิศทางล่วงหน้าอย่างชัดเจน โดยอาศัยการชี้แนะและการกระตุ้นใจเป็นเครื่องมือ

เนื่องจาก “การพัฒนา” มิได้มีฐานะเป็นเพียง “แนวคิด” อย่างหนึ่งเท่านั้น หากทว่ายังเป็น “แนวคิดที่มีวิธีการนำไปสู่การปฏิบัติ” อีกด้วย และในการปฏิบัตินั้น ต้องการเงื่อนไขและกลไกทางสังคมหลายชนิดเข้าไปเกี่ยวข้อง ณ จุดนี้เองที่การสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือการสื่อสารมวลชนได้ถูกคาดหวังให้เข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมกับการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “การสื่อสาร” เป็นกลไกสำคัญหรือเครื่องมือ (apparatus) ในการสร้างและหนุนเสริมการพัฒนา จนเรามักกล่าวว่า บทบาทของการพัฒนาและการสื่อสารเป็นเสมือน “ลูกพี่” และ “ลูกน้อง” กัน โดยมีการพัฒนาเป็นลูกพี่และการสื่อสารเป็นลูกน้อง แนวคิด

ดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันดีในนามของ “การสื่อสารเพื่อการพัฒนา” (development communication) (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ 2543: 62)

ดังนั้น การสื่อสารเพื่อการพัฒนาจึงหมายถึง การสื่อสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้กระบวนการพัฒนาบรรลุเป้าหมายเป็นการสื่อสารในเชิงประยุกต์ कुमार(Kumar, 1998: 27) ที่มีหลักการและแนวทางการปฏิบัติในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและแนวความคิดต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนา โมเมก้า(Moemeka, 1994: 12) ซึ่งจะต้องผสมผสานการใช้การสื่อสารประเภทต่าง ๆ อย่างมีระบบ เพื่อโน้มน้าวให้ประชาชนสนใจในประเด็นปัญหาเฉพาะเรื่องรวมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ด้วย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2535: 627 อ้างจาก อัสนีฟีและเฟรนช์(Assifi, and French, 1982:3)) ที่ว่าจะต้องผสมผสานการใช้สื่อสารประเภทต่าง ๆ อย่างมีระบบนั้นจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า การสื่อสารจะต้องเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) กลับไปกลับมาอย่างต่อเนื่อง (dynamic interaction) ระหว่างผู้รับสารระดับล่างสุด (grassroots receivers) กับแหล่งสาร (information source) โดยมีนักสื่อสารเพื่อการพัฒนา (development communicators) เป็นสื่อกลางในการประสานเชื่อมโยง เนลและไวท์(Nair and White, 1994: 346)

หากมองในอีกมุมหนึ่งจะพบว่า การพัฒนา เป็นศาสตร์และศิลป์ในการใช้การสื่อสารของมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงประเทศอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความทันสมัยและการทำให้เป็นอุตสาหกรรม รวมทั้งให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล โดยส่วนใหญ่ในสังคมด้วย เช่น การให้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง (self – actualization) การได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่ (fulfillment of human potentials) ความยุติธรรมของสังคมในระดับที่กว้างขึ้น (greater social justice) โมเมก้า(Moemeka, 1994: 12-13)

การสื่อสารที่มีปรากฏอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง นั้นเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตจำเป็นต่อการอยู่รอดของสังคม และยอมรับว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลง การสื่อสารและการแลกเปลี่ยนทางสังคมก็ย่อมจะต้องมีอิทธิพลต่อกัน (เสถียร เขยประทับ, 2528: 41)

การสื่อสารเป็นสายใยของสังคมและเป็นส่วนประกอบที่แนบแน่น เนื่องจากกระบวนการสังคมอย่างต่อเนื่อง วิวัฒนาการของสังคมกำเนิดจนถึงสภาพปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคตย่อมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นปัจจัยพื้นฐานทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าสังคมเกิดจากการสื่อสารดำรงอยู่ได้ด้วยการสื่อสาร และเมื่อสังคมจะพัฒนาต่อไปก็ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมืออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2538: 73)

นั่นคือ การสื่อสารกับสังคมไม่สามารถแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด การสื่อสารจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอควบคู่ไปกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง ในขณะที่นักสังคมศาสตร์

มองว่าการสื่อสารเป็นส่วนประกอบหนึ่งของสังคม เมื่อมีสังคมก็就会有สื่อสารตามไปด้วย แต่ถ้ามองสังคมโดยนักวิทยาศาสตร์หรือนักสื่อสาร ก็จะพิจารณาว่าการสื่อสารเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดสังคม และทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง และในเมื่อการพัฒนา ก็คือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งมีทิศทางที่ชัดเจนว่าจะเปลี่ยนแปลงอะไร เปลี่ยนแปลงอย่างไร ไปสู่จุดมุ่งหมายอะไร เมื่อเรายอมรับว่าการสื่อสารเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับสังคม ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในสังคมย่อมมีการสื่อสารเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยทั้งสิ้น โดยการสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ (จุมพล รอดคำดี, 2532: 4)

ในขณะที่สังคมกำลังอยู่ในขั้นตอนของกระบวนการพัฒนานั้น การสื่อสารจะถูกใช้เพื่อส่งเสริมและขยายการพัฒนาตลอดจนทำให้งานพัฒนาดำเนินไปได้โดยสะดวก การสื่อสารจะทำหน้าที่เป็นกลไกผลักดันให้สังคมพัฒนาไปตามเป้าหมายที่วางไว้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2538: 73)

การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นระดับชุมชน สังคม หรือประเทศจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากภายในตัวคน เพราะสิ่งจำเป็นที่สุดสำหรับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสังคม ก็คือการที่ประชากรต้องเปลี่ยนแปลงตัวเอง และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่องและคงทน และการเปลี่ยนแปลงจะต่อเนื่องคงทนหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ พฤติกรรม และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของคนในสังคม (เสถียร เขยประทับ, 2528: 39) กล่าวคือในการพัฒนาจำเป็นต้องให้ความรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของประชาชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้สอดคล้องเข้ากันได้กับสภาพของสังคมที่กำลังพัฒนาไป จะต้องชักจูงให้ประชาชนเข้าร่วมในโครงการต่าง ๆ ของการพัฒนาอย่างจริงจัง ร่วมในการวางแผนและการปกครอง อย่างไรก็ตาม การที่ประชาชนจะยอมเปลี่ยนแปลงในสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวได้อาจราบรื่นและมีประสิทธิภาพนั้นจะต้องเกิดจากความสมัครใจของประชาชน เป็นความรู้สึกรู้สึกหรือความต้องการของประชาชนที่จะเปลี่ยนแปลง ทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของตน

ดังนั้น ประเทศที่กำลังพัฒนาจึงจำเป็นต้องทำให้ประชาชนของประเทศตระหนักถึงความจำเป็นของการพัฒนาประเทศ และประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนาประเทศ จะต้องทำให้การตัดสินใจของประชาชนในการที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของตนเป็นไปได้อย่างขึ้น และจะต้องทำให้ประชาชนนำเอาวิธีปฏิบัติแบบใหม่มาใช้ให้เกิดผลโดยราบรื่นและรวดเร็ว ในการนี้การสื่อสารจะมีบทบาทสำคัญในอันที่จะช่วยสำรวจสถานะใหม่ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในสังคม ช่วยยกระดับความกระตือรือร้นของประชาชน ชี้นำและควบคุมกระบวนการเปลี่ยนแปลง สอนทักษะใหม่ ๆ แก่ประชาชน สอนให้ประชาชนคุ้นเคยกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนทำให้ประชาชนเข้าร่วมในโครงการพัฒนา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2538:73)

นอกจากจะพิจารณาการสื่อสารในแง่ที่เป็นเครื่องมือของการพัฒนาตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว หากมองในอีกมุมหนึ่งจะพบว่าโครงสร้างของการสื่อสารในสังคมย่อมสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างและการพัฒนาของสังคม ขนาดของกิจกรรมการสื่อสารและความแตกต่างของบทบาทในการสื่อสารสะท้อนให้เห็นถึงระดับของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจภายในสังคม กรรณสิทธิ์ในเครื่องมือหรือเครื่องอำนวยความสะดวกในการสื่อสาร และควบคุมการสื่อสารสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาด้านการเมืองและปรัชญาของสังคม เนื้อหาของการสื่อสารสะท้อนให้เห็นถึงบรรทัดฐานและแบบแผนของค่านิยมของสังคม แบบแผนของเครือข่ายในการสื่อสาร ซึ่งเป็นผลจากการที่ข่าวสารถูกส่งไปที่ใด และใครร่วมใช้ข่าวสารกับใครก็ย่อมสะท้อนให้เห็นระดับของความเป็นประชาธิปไตย หรือ เผด็จการ ในสังคม (เสถียร เชยประทีป, 2528: 42)

นั่นคือ นอกจากการสื่อสารจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาแล้ว การสื่อสารก็ยังเป็นดัชนีหรือเครื่องวัดระดับการพัฒนาของสังคมนั้น ๆ ด้วย

“การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผน มีวัตถุประสงค์และทิศทางที่ชัดเจน อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและคุณภาพสังคม”

ดังนั้นเมื่อนำคำว่า “การพัฒนา” มารวมกับคำว่า “ท้องถิ่น” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น ซึ่งมุ่งหวังผลเฉพาะให้เกิดขึ้นแก่ชาวบ้าน หรือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง

ความสำคัญของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

ในฐานะที่การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนา สังคมที่มีการสื่อสารดีย่อมมีเครือข่ายการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ที่ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายได้กว้างขวาง ทำให้ประชาชนสื่อสารกันได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ทั้งภายในและภายนอกตัวหมู่บ้าน ตำบลหรืออำเภอ ประชาชนสามารถรับรู้ข่าวสารได้เท่าทันต่อเหตุการณ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ การเมือง การสาธารณสุข การศึกษา และเทคโนโลยีการผลิตใหม่ ๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศ อันนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ทำให้ชุมชนโดยรวมพัฒนาได้เร็วขึ้น เช่น ในแง่ของเกษตรกร การได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสภาวะการตลาด รู้แหล่งดินเชื่อที่ยุติธรรม รู้แหล่งซื้อปัจจัยการผลิตราคาถูกและรู้แนวโน้มราคาสินค้าการเกษตรแต่ละประเภท จะช่วยสร้างเสถียรภาพทางรายได้และลดปัญหาการเอาัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางได้

แม้ว่าเราจะพิจารณาการสื่อสารในฐานะที่เป็นเครื่องมือของการพัฒนา แต่เราก็ไม่อาจที่จะมองการสื่อสารในฐานะที่เป็นปัจจัยเดียวโดด ๆ เพราะความเป็นจริงในแต่ละท้องถิ่นยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีก

มนุษย์เป็นผู้สร้างความรู้โดยอาศัยกลไกสมองที่ซับซ้อน ความรู้ที่สร้างขึ้นนั้นจะถูกเก็บฝังลึกไว้ภายในตัวผู้สร้าง ซึ่งมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่สามารถนำออกมากระจายให้ผู้อื่นได้รับรู้

ความรู้ที่กระจายออกสู่ภายนอกนั้น อาจมีการบันทึกเก็บไว้ในสื่อชนิดต่างๆ หรือ แฝงอยู่ในกระบวนการสิ่งประดิษฐ์ และการบริการ (ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ, 2548 : 17)

การจัดการความรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญแล้ว เป็นการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นต่อไป โดยใช้วิธีพูดคุยสั่งสอน จดจำ สังเกต ในปัจจุบันต้องการความรวดเร็วในด้านการแข่งขัน ทำให้องค์กรต้องมีกระบวนการที่เป็นระบบ เพื่อให้สามารถใช้ความรู้ได้ทันเวลาที่ต้องการ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพขององค์กร และนำไปสู่องค์กรที่เป็นเลิศต่อไป (สุวรรณ เจริญเสาวภาคย์ และคนอื่นๆ, 2548 หน้า 12)

ประเวศ วะสี (2545) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ดีเป็นยุทธศาสตร์ที่ใหญ่ที่สุดของปัญญา นอกจากการมีข้อมูลที่ถูกต้องที่ทำให้เกิดปัญญา มีแหล่งเรียนรู้ที่ดี มีระบบการสื่อสาร และแลกเปลี่ยนความรู้ได้ทุกรูปแบบ โดยการจัดการความรู้ หมายถึง การใช้ความรู้ สร้างความรู้ และจัดให้มีการเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อยกระดับความรู้ และปฏิบัติให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดีขึ้นด้วย

การแสวงหาความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนวัตกรรม การจัดการทุกสิ่งต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ ความจริง ซึ่งเป็นความรู้ที่มีการสั่งสอน และประยุกต์ใช้ในลักษณะของเทคนิค เครื่องมือ และวิธีการที่สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี หรือแม้กับความคิด ความงามและความจริงใจในระบบคิดของมนุษย์

สรุปแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาคือกระบวนการในการสื่อความหมายการถ่ายทอดความรู้ ความคิด และประสบการณ์ และกระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรให้เข้มแข็งและยั่งยืน

แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชน

ขั้นตอนของกระบวนการพัฒนานั้น การสื่อสารจะถูกใช้เพื่อส่งเสริมและขยายการพัฒนาตลอดจนทำให้งานพัฒนาดำเนินไปได้โดยสะดวก การสื่อสารจะทำหน้าที่เป็นกลไกที่จะผลักดันให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปตามเป้า หมายที่วางไว้ การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อชุมชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชน เปรียบเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงให้เกิดความ เป็นชุมชนขึ้น การสื่อสารเพื่อชุมชนจึงนับเป็นการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญและ ไม่อาจมองข้ามได้ ในช่องทาง ในการเข้าถึงชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมกับประชาชน ในการใช้สื่อของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน และอนุภาพของการสื่อสารคือเป็นสื่อยึดโยงบุคคลทั้งภายในและภายนอกเพื่อให้

ดำเนินกิจกรรมตามความมุ่งหวังให้เป็นด้วยดี การสื่อสารทำให้เกิดการถ่ายทอดทางความคิด ความจริง ความคิดเห็น เกิดความเข้าใจอันดี

ความสำคัญของการสื่อสารในงานพัฒนาชุมชน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติ ต่าง ๆ เช่นมิติทางด้านเศรษฐกิจมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละ ชุมชนมีความแตกต่างกัน การมีส่วนร่วมและความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ทำให้ลักษณะงานออกมาได้ผลดี การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างการยอมรับและผลักดันให้เกิดความสำเร็จขึ้นในงานพัฒนารวมทั้งสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและแนวทางแก้ไขให้สอดคล้องกับชุมชน

การสื่อสารที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

ในบริบทของการพัฒนาชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญ 7 ประการ คือ ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม การเข้าถึงสื่อ ความเชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชน ความโดดเด่นของสาร การปรึกษาหารือร่วมกัน การสนับสนุน และกระบวนการเชิงประชาธิปไตย

1. ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม ความหลากหลายจะส่งผลให้เสียงของประชาชนมีความหลากหลายมากขึ้น และสะท้อนความต้องการต่าง ๆ ร่วมกันได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม และในขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ อาทิ ความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมของตน ตลอดจนการอุทิศแรงกายแรงใจในการดำเนินการต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถในระดับถัดไป

2. การเข้าถึงสื่อ การเข้าถึงสื่อมักจะนำไปสู่การที่ผู้เกี่ยวข้องได้พัฒนาความรู้สึกร่วมกันกับประเด็นปัญหา เกิดความตระหนักร่วม ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และเป็นการถ่วงดุลอำนาจกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ตลอดจนการเพิ่มอำนาจและความเสมอภาคให้กับประชาชน

3. ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะความเชื่อมั่นว่า ทุกคนมีความสามารถเชิงสติปัญญา

4. ความโดดเด่นของสาร ประเด็นที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน หรือการตอบสนองความต้องการของชุมชน หรือการเป็นประเด็นที่ชุมชนสามารถนำเนื้อหาสาระดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้

5. การปรึกษาหารือ เป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนคติต่าง ๆ

6. การสนับสนุน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีบทบาทต่างๆ

7. กระบวนการเชิงประชาธิปไตย เป็นการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนในระดับชุมชน เป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชน และการฝึกฝนให้ชุมชนเรียนรู้การจัดการและการพึ่งตนเอง

ขั้นตอนในการปฏิบัติการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ขั้นตอนสำคัญ 4 ประการคือ

1. การสร้างสัมพันธภาพกับชุมชน

1.1 การพบปะผู้นำ

1.2 การค้นหาบุคคลในพื้นที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย

1.3 การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในชุมชน

2. การสร้างกระบวนการปรึกษาหารือกับชุมชน

2.1 การประสานงานกับสมาชิกชุมชน

2.2 การกำหนดความชัดเจนเกี่ยวกับหน้าที่ของสื่อและบทบาทของบุคคลที่ทำหน้าที่

เลือกใช้สื่อ

2.3 การออกแบบและดำเนินการปรึกษาหารือ

3. การร่วมกันพัฒนา/ปรับปรุงระบบการสื่อสาร

3.1 การจัดตั้งทีมงาน

3.2 การเสริมสร้างศักยภาพของทีมงาน

3.3 การสนับสนุนการปฏิบัติการสื่อสารในพื้นที่

4. การร่วมกันพัฒนาระบบและการดำเนินการประเมินผล

4.1 การประสานงานกับสมาชิกชุมชน

4.2 การออกแบบกระบวนการ

ผลของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมต่อชุมชนในระดับบุคคล กลุ่ม และชุมชน

1. ผลในระดับบุคคล การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงความคิด ความรู้สึก และทักษะต่าง ๆ ของสมาชิกชุมชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม และนำไปสู่การเกิดความมั่นใจ ในการใช้ชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น

2. ผลในระดับกลุ่ม การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3. ผลในระดับชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการเปิดพื้นที่ในการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ตลอดจนเป็นการพัฒนาระบบสื่อที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน และการกระชับสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในชุมชน ความภาคภูมิใจร่วมกันในความเป็นชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และการกำหนดทิศทางเชิงนโยบายเกี่ยวกับชุมชน

ข้อควรคำนึงในการพัฒนากระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน

1. ด้านเทคโนโลยี เช่น การที่คุณสมบัติของเทคโนโลยีไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และความจำเป็น คุณประโยชน์ของเทคโนโลยีที่มีต่อชุมชน
2. ด้านการเข้าถึงสื่อ เช่น ความเหมาะสมของวัน เวลา สถานที่
3. ด้านสาร เช่น ความคุ้นเคยด้านเนื้อหาข่าวสาร
4. ด้านการบริหารจัดการ เช่น การกำหนดแผนงาน
5. ด้านผู้กำหนดนโยบาย เช่น การกำหนดแนวทางในการสนับสนุนให้สื่อสามารถเข้าถึงชุมชน และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง
6. ด้านนโยบาย เช่น นโยบายให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ ทั้งในด้านการบริหารจัดการ และการตัดสินใจเชิงนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
7. ด้านงบประมาณ เช่น การปรับเปลี่ยนต้นทุนด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ที่มีราคาถูกลง

ตัวอย่างการสื่อสารในการพัฒนาชุมชนเพื่อจะก่อให้เกิดผลสำเร็จ เช่นการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ก็คือการสื่อสารที่มุ่งเน้นให้ผู้สื่อสารเข้าใจเนื้อหาหรือข้อมูลร่วมกันอย่างถูกต้อง เช่น การสื่อสารภายในชุมชนเพื่อการปฏิบัติงานร่วมกันสิ่งสำคัญก็จะต้องมีการสื่อสารที่ถูกต้องด้วย เพราะความล้มเหลวในงานพัฒนาชุมชนบางครั้งเกิดจากความไม่เข้าใจในความคิดและทัศนคติที่แตกต่างกันหรือเกิดจากการสื่อสารที่ไม่ดีทำให้เกิดความเข้าใจไม่ ตรงกันหรือไม่ทั่วถึง ดังนั้นการจะสร้างความเข้าใจร่วมกันและตรงกันจึงจะทำให้สามารถดำเนินชีวิต อยู่ร่วมกันได้ และยังสามารถร่วมกันพัฒนาชุมชนให้สำเร็จตามเป้าหมายด้วย (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2549)

แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของชุมชน

กระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนได้ คือ ความสามารถในการเรียนรู้ สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข และสามารถเกื้อหนุนซึ่งกันและกันให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่น อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความ

เปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของประเทศ ดังนั้นชุมชนต่าง ๆ จึงต้องมีส่วนร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น รูปแบบการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อแก้ปัญหาความยากจน จึงเป็นสิ่งสำคัญ มีผู้เสนอแนวคิดรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

1. แนวคิดการเรียนรู้ของมนุษย์

1.1 การเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ โดยธรรมชาติมนุษย์จะมีลักษณะกระบวนการเรียนรู้ (process of Learning) ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ (เอกวีย์ ณ ถลาง, 2540: 45-48) ได้สรุปไว้ ดังนี้

1.1.1 การเรียนรู้ด้วยการลองผิดลองถูกเป็นประสบการณ์ที่มนุษย์ได้ใช้ในการดำรงชีวิตและการรักษาเผ่าพันธุ์ให้อยู่รอด

1.1.2 การเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริงในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมจริง

1.1.3 การเรียนรู้จาก การสาธิต การสอนด้วยการบอกเล่า เช่น การฟังคำพังเพย สุภาษิต และการสร้างความรู้เป็นลายลักษณ์อักษร ดำรงเป็นต้น

1.1.4 การเรียนรู้โดยพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีอำนาจโน้มน้าวให้คนมีส่วนร่วมรับเอาคุณค่า และแบบอย่างพฤติกรรมไว้

1.1.5 การเรียนรู้จากศาสนาในหลักคำสอนต่างๆ ตลอดจนพิธีปฏิบัติทางศาสนา ที่มีจัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นกรอบบรรทัดฐานความประพฤติ ความมั่นคง และความอบอุ่นทางจิตใจอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของมนุษยศาสตร์ศาสนาจึงเป็นหลักในการหล่อหลอมทั้งความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์แห่งชีวิตของมนุษย์

1.1.6 การเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ทำให้เกิดความหลากหลาย คิดใหม่ ความกลมกลืน และความขัดแย้ง กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ทางเลือก (options) และมีเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีภูมิปัญญาเก่าและใหม่

1.1.7 การเรียนรู้จากการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (cultural reproduction) เช่น การแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจในหมู่คนที่มีอาชีพที่ต้องเสี่ยงโดยการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ

1.1.8 การเรียนรู้จากการเลียนแบบ เอาอย่าง ลองทำตามจนกลายเป็นความรู้ขึ้น และรับเอามาเป็นของตนเองเมื่อสามารถทำได้จริง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ คือ การเติมสิ่งใหม่ ๆ ให้กับชีวิตสามารถเรียนรู้ได้จากสิ่งต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมรอบตัวและสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะในช่วงวัยผู้ใหญ่ที่เป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานที่สุด และเป็นผู้ที่จะถ่ายทอดการเรียนรู้ที่ได้รับไปสู่ลูกหลาน

1.2 การเรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์ คณะกรรมการการศึกษานานาชาติว่า ด้วยการศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 แห่งยูเนสโก ได้เน้นหลักการเบื้องต้นว่า การศึกษาจะต้องช่วยพัฒนาปัจเจกชนทุก ด้านทั้งจิตใจและร่างกาย สติปัญญา ความอ่อนไหว สุนทรียภาพ ความรู้สึกรับผิดชอบและศีลธรรม จรรยา มนุษย์ทุกคนจะต้องสามารถพัฒนาความคดอย่างอิสระเสรี ด้านวิจารณญาณและดุลยพินิจของ ตนเอง ด้วยหลักองค์ความรู้ 4 ลักษณะ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540 : 48) ได้แก่

1.2.1 การเรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ คือ ความพึงพอใจที่ได้เข้าใจ ได้รู้ และ ค้นพบสิ่งต่าง ๆ จะช่วยกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น ส่งเสริมความสามารถในการวิเคราะห์ โดยอาศัยวิจารณญาณของตนเองได้เป็นอย่างดี ฝึกโดยใช้พลังของสมาธิ ความจำ และความคิด

1.2.2 การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติจริง มีส่วนสัมพันธ์กับการฝึกวิชาชีพมาก คือ การ เรียนรู้ไปใช้ปฏิบัติได้อย่างมีความชำนาญ สถานการณ์ต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ทาง สังคม ท้องถิ่น หรือในระบบโรงเรียนโดยใช้หลักสูตรภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

1.2.3 การเรียนรู้ที่จะพึ่งพาอาศัยกันและกัน เป็นการเรียนรู้ให้รู้จักจัดการความ จัดแย้ง โคนสันติวิธี โคนสอนให้เคารพผู้อื่นรวมทั้งวัฒนธรรมและศีลธรรมของผู้อื่นอีกด้วย โดย ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ดังนั้นการศึกษาจะต้องช่วยให้ได้ เรียนรู้ว่าเป็นใคร ไม่ว่าจะเป็นสอนในครอบครัว ชุมชน หรือที่โรงเรียน

1.2.4 การเรียนรู้เพื่อชีวิต เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่เสมอ ทำให้เกิดนวัตกรรม ในด้านสังคมและเศรษฐกิจแพร่ขยายไปทั่วและมีอิทธิพลกว้างไกล จึงต้องเตรียม ตัวเพื่อให้มีสติปัญญาไหวพริบในอันที่เข้าใจ โลกรอบตัว ดังนั้นต้องพัฒนาความสามารถของตนเอง ให้รู้จักมีความคิดอ่าน มีดุลยพินิจสามารถปรับปรุงบุคลิกภาพของตนได้ดีขึ้น ไม่ละเลยศักยภาพใน ด้านใดด้านหนึ่งเป็นอันขาด เช่น ทักษะในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น การใช้เหตุผล ความซาบซึ้งใน สุนทรียภาพ สมรรถนะร่างกาย

1.3 รากฐานทฤษฎีการเรียนรู้ใหม่

1.3.1 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ (adult learning) การเรียนรู้แบบผู้ใหญ่จาก แนวคิดปรัชญาพัฒนาการของจอห์น ดิวอี้ ในยุค คริสต์ศักราช 1930 ที่เน้นการเรียนรู้ว่าความ มา จากการลงมือกระทำ (learning by doing) หรือการมีประสบการณ์จริง โดยเชื่อว่าคนมีความดีความ งามและความสามารถพร้อมที่จะพัฒนาตนคือยึดหลักจะแห่งตน (self-actualization) มีความเชื่อว่า การศึกษาคือชีวิต (education of lift) โนลล์ (Knowles, 1987: 31) ได้กล่าวถึงพื้นฐานของทฤษฎีการ เรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่ (modern adult learning theory) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1.3.2 ความต้องการและความสนใจ (need and interests) ผู้ใหญ่จะถูกชักจูงให้ เกิดการเรียนรู้ ถ้าหากตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา เขาก็จะเกิด

ความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นควรจะเริ่มต้นในสิ่งเหล่านี้เหมาะสม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทั้งหลายเพื่อให้ผู้ใหญ่เกิดการเรียนรู้ขึ้นต้องคำนึงถึงนี้ด้วยเสมอ

1.3.3 สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ (life situation) การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะได้ผลดีถ้าหากถือเอาตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน (life-Centered) ดังนั้นการจัดหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ควรจะยึดถือเอาสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่เป็นหลักสำคัญ มิใช่ตัวเนื้อหาวิชาทั้งหลาย

1.3.4 การวิเคราะห์ประสบการณ์ (analysis of experience) เนื่องจากประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุดสำหรับผู้ใหญ่ ดังนั้น วิธีการหลักสำคัญของการศึกษาผู้ใหญ่ก็คือ การวิเคราะห์ถึงประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนอย่างละเอียดว่ามีส่วนไหนของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน แล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

1.3.5 ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำเอง (self-directing) ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึกของผู้ใหญ่ก็คือ การมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ เพราะฉะนั้นบทบาทของครูจึงอยู่ในกระบวนการสืบหาหรือค้นหาคำตอบร่วมกันกับผู้เรียน (mutual inquiry) มากกว่าทำหน้าที่ส่งผ่านหรือเป็นสื่อสำหรับความรู้ แล้วทำหน้าที่ประเมินผลว่าเขาคล้อยตามหรือไม่

1.3.6 ความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual difference) ความแตกต่างระหว่างบุคคลจะเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละบุคคลเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่จะต้องจัดการเตรียมการในด้านนี้อย่างดี เช่น รูปแบบของการเรียนการสอน (style) เวลาที่ได้ทำการสอน สถานที่สอน และประการสำคัญ คือ ความสามารถในการเรียนรู้ในแต่ละขั้นของผู้ใหญ่ ย่อมเป็นไปตามความสามารถของผู้ใหญ่แต่ละคน (pace of learning)

1.4 การเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้ใหญ่ โคลบ (Kolb, 1984, p38) ได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้เป็นวงจรแห่งการเรียนรู้ผู้ใหญ่ คือ กระบวนการที่เกิดในตัวผู้ใหญ่เริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งก็ได้ โคลบ ได้เสนอแนวคิดจนเป็นที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้าง ดังนี้

1.4.1 ประสบการณ์การเรียนรู้ (learning experience) มีอิทธิพลต่อผู้เรียน คือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เป็นส่วนประกอบของชีวิตอันจะนำไปสู่ความสามารถจัดการ

1.4.2 การสังเกตและการไตร่ตรอง (observe and reflect) การเรียนรู้ที่ดีที่สุด คือ การได้มีการสะท้อนกลับ มีการไตร่ตรองสถานการณ์ที่ได้รับ เพื่อนำมาใช้ในการพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์ หรือไม่เป็นประโยชน์

1.4.3 การพิจารณาถึงความเห็นและกาสร้างแนวคิด (generalize and conceptualize) เป็นการรวบรวมความรู้เพื่อสร้างกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดอื่น ๆ ที่ได้จากประสบการณ์ในอดีตและความรู้ที่ได้จากการกระทำนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของตนเอง

1.4.4 การตรวจสอบและการบูรณาการ(experiment and integrate) คือ การฝึกปฏิบัติจริง เป็นการทดลองปฏิบัติเพื่อการลองผิดลองถูกและเป็นการตรวจสอบแนวคิด เพื่อจะได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

โคล์บ (1984, ข. 42) ยังได้เสนอการเรียนรู้จากประสบการณ์มีลักษณะดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการไม่ใช่ผลลัพธ์
2. การเรียนรู้เป็นความต่อเนื่องภายใต้ประสบการณ์ของบุคคล
3. การเรียนรู้เป็นการแสวงหาทางออกในกาแก้ปัญหา
4. การเรียนรู้เป็นป็นองค์รวมเพื่อการพัฒนาปรับปรุง
5. การเรียนรู้เป็นความเชื่อมโยงระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม
6. การเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างสรรค์ความรู้

โกห์ (Goh, 1998, p. 145) เสนอรูปแบบวงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ 5 ขั้นตอน คือ

1. ประสบการณ์ (experience) เป็นการรับรู้ประสบการณ์จากการปฏิบัติ เข้าร่วมกิจกรรม หรืออาจเป็นการกำหนดประสบการณ์ใหม่
2. การแลกเปลี่ยน (share) เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูล การสังเกต การไตร่ตรองและแนะนำเสนอข้อมูล
3. กระบวนการ (process) เป็นการถกเถียงอภิปรายผลข้อมูล การค้นหาประสบการณ์ การวิเคราะห์และสะท้อนกลับข้อมูล
4. การสรุปภาพรวม (generalization) เป็นการสรุปภาพรวมและกำหนดเป็นประสบการณ์ใหม่ และทดสอบ ทดลองปฏิบัติจริง
5. การประยุกต์ใช้(apply) เป็นการนำผลการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ เป็นการนำไปปฏิบัติชีวิตประจำวัน

ทิลลี่(Titly,1994, p.4) ได้เสนอรูปแบบการเรียนรู้จากประสบการณ์ว่าจะมีกระบวนการเรียนรู้เป็นวงจรแห่งการเรียนรู้ หกขั้นตอน โดยมีรายละเอียดจากประสบการณ์ขั้นตอน ดังนี้

1. ประสบการณ์ (experience) มรขั้นตอนนี้จะเป็นการกระตุ้น ให้ผู้เรียนทบทวนและประสบการณ์เดิมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมการเรียนรู้ประสบการณ์ โดยผู้สอนจะต้องกระตุ้นสร้างแรงจูงใจ โดยอาจใช้รูปแบบต่าง ๆ เช่น การแสดงบทบาทสมมุติ การชมวิธีโอภายพนตร์
2. การนำเสนอเนื้อหาสาระ (content input) ผู้สอนต้องนำเสนอเนื้อหาให้ผู้เรียนรับรู้ อาจใช้การบรรยาย การอ่านจากเอกสารคู่มือ การชมภาพยนตร์ หรืออภิปรายร่วมกัน
3. การวิเคราะห์ (analysis) เป็นการวิเคราะห์ทบทวนประสบการณ์ การมใช้ข้อมูลที่ผู้สอนได้นำเสนอ การวิเคราะห์นี้อาจใช้เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย อภิปรายผล เพื่อหาข้อยุติ

4. การสรุปภาพรวม (generalizations) เป็นการสรุปแนวคิดในภาพรวม หลังจากได้ข้อมูล และผ่านวิเคราะห์มาแล้ว จะได้ไปเป็นประสบการณ์ใหม่สำหรับตนเอง

5. การปฏิบัติหรือทดลอง (practice or try out) เมื่อได้สรุปของแนวคิดหรือประสบการณ์ใหม่ เพื่อตรวจสอบและยืนยันในประสบการณ์ที่ได้รับ

6. การส่งต่อ (transfer) เป็นขั้นตอนของการนำประสบการณ์ใหม่ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปใช้จริงในสถานการณ์ต่าง ๆ และจะนำไปสู่การเกิดประสบการณ์ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นวงจรแห่งการเรียนรู้

ซาลโจว์ (Saljo , 1979 : 77) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ว่ามีระบบและขั้นตอนสำคัญของการเรียนรู้จากประสบการณ์ ดังนี้

1. เป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับความรู้
2. เป็นการเรียนรู้ที่เป็นการจดจำ
3. เป็นการเรียนรู้เพิ่มทักษะ และวิธีการได้รับข้อเท็จจริงจะสามารถใช้ได้
4. การเรียนรู้เป็นสื่อการ การให้ความหมายและเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร
5. การเรียนรู้เป็นการเข้าใจในโลกและแปลเป็นทำใด

1.5 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

1.5.1. การเรียนรู้ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม (acculturation) การที่ชุมชนจะสามารถเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) ด้วยกระบวนการผสมผสาน หรือรวมกระบวนการต่าง ๆ ทั้งกายและจิตเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ (Ginsberg and Oppen, 1979 : 18) ซึ่งมีกระบวนการปรับตัว (adaptation) ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ใหม่ เพื่อให้เกิดความสมดุล ด้วย 2 กระบวนการคือ กระบวนการดูดซึมภาพหรือเหตุการณ์ที่เป็นสิ่งเร้า (assimilation) กระบวนการปรับโครงสร้างความคิดเดิมให้สอดคล้องกับสิ่งเร้าใหม่ (accommodation) จนสามารถนำวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้หรือตอบสนองต่อวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่ได้พบเหมือนกัน เมื่อกลุ่มของคนที่มีวัฒนธรรมต่างกันได้มีการติดต่อ พบปะสังสรรค์กันอย่างต่อเนื่อง และมีการแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเล็กน้อยในรูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่งหรือทั้งสองกลุ่มจนทำให้เกิดกระบวนการผลิต (production) การผลิตซ้ำเพื่อการสืบทอด (reproduction) ทาฟ (Talf , 1953:45-55) ได้เสนอแบบจำลองเจ็ดขั้นของการผสมกลมกลืนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งเห็นได้จากพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ขั้นที่ 1 เป็นการเรียนรู้วัฒนธรรม ขั้นที่ 2 เป็นทัศนคติต่อบุคคลที่เกิดจากขนบธรรมเนียมและอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมใหม่ ขั้นที่ 3 เป็นทัศนคติต่อบุคคล ขนบธรรมเนียมและอัตลักษณ์ของบุคคลในวัฒนธรรมหลัก เนื่องจากขนบธรรมเนียมแต่ละวัฒนธรรมจะขัดแย้งกันจึงเป็นไปได้ที่จะมีทัศนคติเชิงบวกต่อทุกขนบธรรมเนียมในทั้งสองวัฒนธรรม ขั้นที่ 4 เน้นที่การ

ยอมอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ ขั้นที่ 5 เป็นขั้นการยอมรับให้เข้าไปอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ ขั้นที่ 6 เป็นอัตลักษณ์ของการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มที่มองโดยตัวเอง ขั้นที่ 7 เป็นการบรรจบกันของชนบทรณนิยมสองวัฒนธรรม คำว่าชนบทรณนิยม (norm) มีนัยถึงการสร้างมาตรฐานซึ่งกลุ่มใช้ในการตัดสินใจพฤติกรรมตนเองและผู้อื่นการเปลี่ยนแปลงชนบทรณนิยมย่อมหมายถึงการเปลี่ยนพฤติกรรม

มาร์เดนและเมเยอร์ (Marden and Meyer, 1968 : 33) กล่าวถึงการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวทางวัฒนธรรม เรียกว่า พหุนิยมเชิงโครงสร้าง ประกอบด้วย 1) การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมหรือการสังสรรค์ทางวัฒนธรรมภายนอก 2) ความเคารพที่สาธารณะซึ่งเกิดจากความสำนึกบางประการ 3) สถาบันทางสังคมต่าง ๆ ของชนกลุ่มน้อยมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับชนบทรณนิยมของวัฒนธรรมหลัก เช่น ภายในกรอบของการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม หรือ การสังสรรค์ทางวัฒนธรรม มีการเลือกที่จะมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับคนที่มีมรดกทางวัฒนธรรม ศาสนา และเชื้อชาติเหมือนกัน เฟส (Faist, 2000 : 189-191) ได้เสนอแหล่งท่องเที่ยวแปลกใหม่ (unseen Thailand) theory of trans-nationalization of social space ว่าทางเลือกในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม หรือการสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรม มีการปรับตัวทางวัฒนธรรมในเชิงบวก 3 แบบ คือแบบที่หนึ่งการผสมกลมกลืน (assimilation) คือการเป็นพลเมืองเต็มขั้น มีการรับเอาระบบคุณค่าและพฤติกรรมที่รัฐให้ความสำคัญมาปฏิบัติ แบบที่สองเป็นพหุนิยม (ethnic pluralism) เป้าหมายคือการเป็นพลเมืองในรัฐที่มีรูปแบบพหุวัฒนธรรม (multicultural) และแบบที่สามการรักษาแนวทางปฏิบัติในด้านวัฒนธรรม ที่ถูกปลูกฝังในบริบทของสังคมและการเมืองแบบใหม่ การข้ามแดน (border crossing) เป็นการขยายพื้นที่ทางสังคม โดยการถือหลายสัญชาติ เป้าหมายคือ การเป็นสมาชิกและทำให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ที่มีการผสมผสานแล้ว

1.5.2. ลักษณะการเรียนรู้ของชุมชน สีสวรรณ์ นาคทรพร (2536 : 61-64) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนได้ดังนี้

(1) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีลักษณะเป็นกระบวนการกลุ่ม เกิดขึ้นจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นนำเอาประสบการณ์จริงแลกเปลี่ยนกัน วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน

(2) การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของความพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาในชีวิตจริง พลวัตของการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข เมื่อได้แนวทางแก้ไขแล้วสมาชิกก็นำกลับไปลงมือปฏิบัติ

(3) การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง (problem oriented) เป็นการเรียนรู้เพื่อพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงของชุมชน มิได้หมายเพียงยกระดับความคิดสติปัญญาของคนในชุมชน แต่ยังหมายถึงการช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ เมื่อชุมชนสามารถช่วยแก้ปัญหาของตนเอง ความมั่นใจศักยภาพตนเองก็จะสูงขึ้นและกล้าที่จะคิดริเริ่มคิดค้นหาทางเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อพัฒนาชุมชนตนเองให้ดีขึ้น

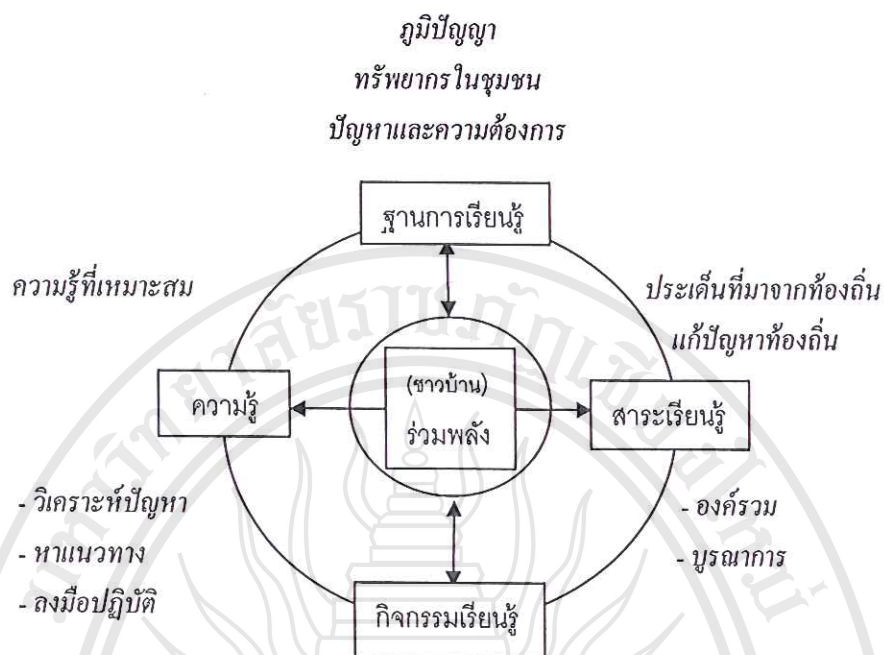
(4) การเรียนรู้และการทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย ลักษณะของความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวดิ่ง ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดและทรัพยากรระหว่างกันและกัน ตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกัน มีการติดต่อสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอ ไม่มีการบังคับบัญชา ไม่มีโครงสร้างอำนาจ เครือข่ายจึงมีลักษณะค่อนข้างหลวม จุบรวมของคนหรือชุมชนที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ได้แก่ มีแนวคิดคล้ายกัน สนใจหรือทำงานประเภทเดียวกัน

1.5.3 องค์ประกอบการเรียนรู้ของชุมชน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 41-42) กล่าวว่า รากฐานสำคัญของชุมชนที่เป็นองค์ของการเรียนรู้ของชุมชน มีสามประการคือ

(1) คน ประกอบด้วย ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนหรือองค์กรและผู้มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้านในชุมชน

(2) ความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้ทางวิชาการหรือมีมาจากภายนอกและชุดความรู้หรือประสบการณ์ที่ชุมชนและองค์กรได้สะสมและพัฒนาขึ้น

(3) ทรัพยากร ในที่นี้หมายถึง ทรัพยากรวัตถุ เช่น เงินทุน ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืช สัตว์ และผลิตของชุมชน

ภาพที่ 2.2 กระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชน

ที่มา : คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 42

จากภาพจะเห็นได้ว่ากระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ข้อมูล สภาพชุมชนเป็นอย่างไร มีปัญหาและความต้องการอะไร ชุมชนมีทรัพยากรและผลผลิตอะไร เช่น พืช สัตว์ รายได้ ฯลฯ รวมถึงการสำรวจค้นหาผู้รู้หรือคนเก่งในชุมชน เช่น คนป็นหม้อ คนเก่งในการเพาะปลูก ฯลฯ เป้าหมายของการวิเคราะห์ก็เพื่อศึกษาภาพและข้อจำกัดชุมชน

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้างต้นจะเชื่อมโยงหรือชี้ให้เห็นความรู้ที่จำเป็นและเหมาะสมกับชุมชน เมื่อรวมกันเข้าเป็นชุดความรู้ที่ชาวบ้านต้องเรียนรู้ร่วมกันในการสร้างกิจกรรม ซึ่งมีหลักบางประการร่วมกัน คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ พัฒนา องค์ความรู้ และการพึ่งตนเอง

จากสาระของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่กล่าวมาแล้วทั้งในส่วนของกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต และกระบวนการเรียนรู้ตามแนวระบบโรงเรียน พอสรุปได้ว่าองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีดังนี้

1. ฐานการเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ในชีวิต หมายถึง แหล่งของการเรียนรู้ของชุมชนที่มีอยู่รอบตัว ทั้งในครอบครัว หมู่บ้าน และต่างชุมชน ในธรรมชาติ เช่นเดียวกับผู้ให้การเรียนรู้มากมาย ทั้งพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่ป้าน้าอา เพื่อน พระ หรือนักบวช หรือผู้นำศาสนา ครู ช่าง พ่อค้า

หมอบ้าน ฯลฯ รวมทั้งเครือข่ายและองค์กร ชาวบ้านตลอดจนสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนและ
ทรัพยากรอื่น ๆ

2. เนื้อหาหรือองค์ความรู้ ในวิถีชีวิตเป็นเนื้อหาความรู้ที่กำหนดจากความต้องการจำเป็น
ของชุมชน เป็นหลักและเป็นเนื้อหาในเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎีเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม
เพราะหวังผลในการนำไปใช้ในวิถีชีวิตจริง นอกจากนี้ เนื้อหาองค์ความรู้ตามแนวระบบโรงเรียน
เป็นเนื้อหาความรู้ที่มาจากการกำหนดของหลักสูตร ซึ่งมีทั้งเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่กำหนดเป็น
แกนกลางเหมือนกันทั่วประเทศ และเนื้อหาที่เปิดโอกาสให้กำหนดเองเพื่อความสอดคล้องกับความต้องการ
ของชุมชน

3. กิจกรรมการเรียนรู้ ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง
การถาม การทดลอง การไตร่ตรอง การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น

จากการทบทวนเอกสารแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ พบว่า ปัจจัยที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้
จากนักวิชาการหลายท่านมีประเด็นที่เหมือนและต่างกันในแต่ละขั้นตอน และเมื่อนำมาเรียบเรียง
ใหม่จะพบว่า มีขั้นตอนการเกิดตั้งแต่การทบทวนประสบการณ์เดิม (repeat experience) การรับรู้
จดจำข้อเท็จจริง (acknowledgement/commit) การแลกเปลี่ยนการเลียนแบบ (exchange/image) การ
สังเกตได้ตรง (observation/consideration) การวิเคราะห์สะท้อนกลับ (feedback analysis) การสรุป
ภาพรวม (conclusion total picture) การทดลองปฏิบัติการ(experiment) การกระทำจริง (action) การ
ตรวจสอบการบูรณาการ (check up on/intergration) การส่งต่อความสัมพันธ์ในวิถีชีวิต (send to
relation daily life) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (accululation) ดังตารางเปรียบเทียบแนวคิดการเรียนรู้
ดังนี้

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์

	โคลัม	โกท์	ทิลลี	ชาลโจว์	เอควิทซ์	ลีลาภรณ์
การทบทวนประสบการณ์เดิม	ไม่	ไม่	มี	มี	มี	มี
การรับรู้/จดจำข้อเท็จจริง	ไม่	มี	มี	มี	มี	ไม่
การแลกเปลี่ยน/เลียนแบบ	ไม่	มี	ไม่	ไม่	ไม่	มี
การสังเกตโดยตรง	มี	ไม่	ไม่	มี	มี	ไม่
การวิเคราะห์สะท้อนกลับ	มี	มี	มี	มี	มี	มี
การสรุปภาพรวม	ไม่	มี	มี	ไม่	ไม่	ไม่
การทดลองปฏิบัติการ	ไม่	ไม่	มี	ไม่	ไม่	ไม่
การกระทำจริง	ไม่	ไม่	ไม่	ไม่	มี	มี
การตรวจสอบ/บูรณาการ	มี	ไม่	ไม่	ไม่	ไม่	มี
ส่งต่อความสันทัดในวิถี	ไม่	ไม่	มี	ไม่	มี	มี
ชีวิต	ไม่	ไม่	ไม่	ไม่	ไม่	ไม่
การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม						

สาระที่เกี่ยวกับลำดับขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนได้ว่า ชุมชนส่วนใหญ่รับรู้ตระหนักในปัญหาจากการที่สมาชิกในชุมชนประสบปัญหาและรับรู้เอง การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนจะร่วมกันวิเคราะห์เป็นกลุ่มใหญ่หรือในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ

สรุปแนวคิดการเรียนรู้ชุมชนเป็นกระบวนการที่สำคัญ เนื่องจากก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ ทักษะ และยังทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนสังคม เมื่อชุมชนใดมีการปลูกฝังความรู้ ทักษะในทางที่เป็นประโยชน์ การสร้างองค์ความรู้ใหม่ การเรียนรู้ดังกล่าวก็จะเป็นปัจจัยที่ทำให้ ตนเอง กลุ่มอาชีพ และชุมชน เกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดเรื่องการฝึกอบรม

ความหมายของการฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงคนอย่างเป็นระบบ เป็นการให้การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับทุกคนเช่นเดียวกับการศึกษา คนต้องพัฒนาความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก การฝึกอบรมที่ดีจะต้องสามารถทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ เกิดประโยชน์ต่อบุคคล ด้านการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความคิด การวิเคราะห์และ

การตัดสินใจ เพื่อการสร้างสรรค์ที่คืบคลานที่ทำการฝึกอบรมมักใช้ช่วงเวลาสั้นๆ เพื่อให้เกิดผลเร็วที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะนำไปใช้ปฏิบัติงานได้ทันที (ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์, 2540 : 69 - 79)

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคคล โดยมุ่งที่จะเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และเจตคติของบุคคล เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาและเพิ่มผลผลิต ทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ (ศักรินทร์ ชนประชา, 2550 : 73)

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ทักษะและเจตคติในการทำงานที่ได้รับมอบหมายเฉพาะ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำไปใช้ปฏิบัติจริง อันเกิดประโยชน์ต่อผู้เข้ารับการอบรม (เกศริน มนูญผล, 2544 : 36)

ความสำคัญของการอบรม

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน โดยเฉพาะประชาชนนั้น การจัดฝึกอบรมที่มีคุณภาพจะต้องเกิดจากความต้องการที่จำเป็นอย่างแท้จริง การสำรวจเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แน่ชัดว่า จำเป็นต้องอบรมประชาชนในเรื่องใด ด้วยวิธีการใด และจัดอบรมเมื่อใด ความจำเป็นในการฝึกอบรมอาจมีทั้งปัจจัยภายในและภายนอกซึ่งอาจจะเป็นการแก้ปัญหาการปฏิบัติงานในอดีต การจัดอบรมเพื่อเพิ่มทักษะความรู้ เจตคติ หรือเพื่อป้องกันการแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ก่อนที่จะจัดอบรมจำเป็นต้องวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรม สามารถกระทำได้โดยการสังเกต การสำรวจ หรือการเข้าไปศึกษาสภาพปัญหา การสัมภาษณ์ประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหา หรือความต้องการพัฒนาความรู้ความสามารถ อาจพิจารณาผลงาน ผลลัพธ์หรือผลผลิตที่คุณภาพมาตรฐาน เมื่อได้ทราบว่ามีคามจำเป็นต้องแก้ไขแล้ว จะต้องพิจารณาต่อไปอีกว่า มีทางเลือกใดที่สามารถตอบสนองความจำเป็นนั้น มีความจำเป็นใดที่ต้องใช้การฝึกอบรมจึงนำไปเตรียมการที่จะฝึกอบรมต่อไป (องอาจ พงษ์พิสุทธิบุปผา, 2541 : 38)

ประโยชน์ของการฝึกอบรม

โอเดียม (Odium, 19970 : 80) ได้กล่าวถึงประโยชน์ในการฝึกอบรม 3 ประเภทดังนี้

1. การฝึกอบรมเบื้องต้น (Regular Training Program) เป็นการฝึกอบรมเพื่อสนองตอบความต้องการขั้นต้น เพื่อให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมการฝึกอบรมประเภทนี้ ได้แก่การปฐมนิเทศ การฝึกอบรมก่อนเลื่อนตำแหน่ง เป็นต้น
2. การฝึกอบรมเพื่อแก้ปัญหา (Problem-Solving Training Program) เป็นการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้นการฝึกอบรมประเภทนี้มุ่งเน้นเรื่องการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างทำงาน

3. การฝึกอบรมเพื่อพัฒนา(Innovation Training) เป็นการฝึกอบรมในขั้นสูงเน้นการมุ่งอนาคต เป็นการฝึกอบรมที่จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานมีความคิดสร้างสรรค์ สามารถพัฒนางานได้ก้าวหน้าขึ้น

สรุปการฝึกอบรม จึงเป็นกระบวนการจัดกิจกรรมที่มุ่งให้บุคคลเกิด ความรู้ ทักษะ การพัฒนาและประสบการณ์อันเหมาะสม จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ ได้ภายใต้เงื่อนไขของระยะเวลาที่กำหนด เกิดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทักษะและเจตคติ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ หลังอบรมนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์สูงสุด โดยมีฐานความต้องการของผู้เข้าอบรม การอบรมมีการจูงใจเหมาะสมกับสภาพของผู้เข้าอบรมจะช่วยให้การฝึกอบรมบรรลุเป้าหมายได้

แนวคิดเกี่ยวกับชุดกิจกรรม

ความหมายของชุดกิจกรรม

ชุดกิจกรรม มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น ชุดการสอน ชุดการเรียนรู้สำเร็จรูป ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ชุดกิจกรรม ซึ่งเป็นชุดของสื่อประสมที่จัดทำขึ้นสำหรับหน่วยการเรียนรู้ สำหรับคำกล่าวในที่นี้จะหมายถึง ชุดกิจกรรม มีนักวิชาการได้ให้ความหมายชุดกิจกรรมไว้หลายท่าน ดังนี้

ปริญญ์ พวงนาคดา (2544 : 5) กล่าวว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง ชุดของสื่อการสอนหลาย ๆ ชนิดที่นำมาใช้ร่วมกันในเนื้อหาเดียวกัน วัตถุประสงค์เดียวกัน โดยที่สื่อแต่ละชนิดทำหน้าที่ต่างกัน คือ บางชนิดใช้สร้างความสนใจ บางชนิดใช้เสนอเนื้อหาข้อเท็จจริง บางชนิดใช้เพื่อส่งเสริมสนับสนุน การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เมื่อนำสื่อแต่ละชนิดมาใช้ให้สัมพันธ์กัน

บุญชม ศรีสะอาด (2541 : 95 – 96) กล่าวว่า ชุดการสอนหรือชุดกิจกรรม (Instructional Package) คือ สื่อการเรียนหลายอย่างประกอบกันจัดเข้าไว้เป็นชุด (Package) เรียกว่า สื่อประสม (Multi - Media) เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพนอกจากจะใช้สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคลแล้วยังใช้ประกอบการสอนแบบอื่น เช่น ประกอบการบรรยาย การเรียนเป็นกลุ่มย่อย

บุญเกื้อ คอรวาเวช (2542 : 91) ได้กล่าวถึงชุดกิจกรรม ว่าเป็นชุดการเรียนการสอนที่ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะจัดเนื้อหาและประสบการณ์ที่ต้องการพัฒนาประกอบไปด้วยหน่วยการเรียนรู้ จัดเป็นชุด ๆ แล้วแต่ผู้สร้างจะทำขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้อย่างมีประสิทธิภาพและยังช่วยให้ผู้สอนเกิดความมั่นใจพร้อมที่จะสอนอีกด้วย

กรองกาญจน์ อรุณรัตน์ (2536 , หน้า 265) กล่าวว่า ชุดกิจกรรม คือ ชุดของโปรแกรมสื่อประสมที่มีการนำวิธีการจัดระบบมาใช้ในการนำเสนอเนื้อหา และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้

นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามความสามารถอัตราในการเรียนและรูปแบบการเรียนของนักเรียนแต่ละคน

ประพจน์ คิลพิพัฒน์ (2540 : 21) ได้ให้ความหมายของชุดการเรียนการสอนหรือชุดกิจกรรม ว่าเป็นสื่อที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนได้ด้วยตนเอง มีการจัดสื่อไว้อย่างเป็นระบบ ช่วยให้นักเรียนเกิดความสนใจเรียนตลอดเวลา ทำให้เกิดทักษะในการแสวงหาความรู้

นิภา เพชรสม และคณะวิจัยของคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี (2545 : 28) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมเป็นการนำสื่อหลาย ๆ อย่างในรูปของสื่อประสม เพื่อให้นักเรียนสามารถศึกษาด้วยตนเองหรือเป็นกลุ่ม ตามขั้นตอนที่ระบุไว้ในชุดและตามความสามารถของนักเรียนแต่ละคน ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก และให้คำปรึกษาเมื่อนักเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมในชุดกิจกรรม ทำให้นักเรียนสามารถบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามเป้าหมาย

สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรม หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามขั้นตอนที่ระบุไว้และตามความสามารถของรูปแบบการเรียนรู้ของแต่ละคนโดยมีเนื้อหา กิจกรรม และการประเมินผล รวมไว้ด้วยกัน มีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยให้คำปรึกษาเมื่อนักเรียนเกิดปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมในชุดกิจกรรมนั้น

คุณค่าและประโยชน์ของชุดกิจกรรม

ชุดกิจกรรมที่ผ่านการทดลอง และได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วสามารถส่งเสริมคุณภาพ การจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น ปริญญ์ พวงนัคน (2544 : 11) ได้สรุปประโยชน์ของ ชุดกิจกรรม ดังนี้

1. ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เพราะช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียน ได้แจ่มกระจ่างยิ่งขึ้น
2. ช่วยลดภาระผู้สอน เพราะมีการจัดเตรียมลำดับขั้นเรียบร้อยแล้ว
3. ช่วยในการสอนนักเรียนที่มีความสามารถหรือความสนใจแตกต่างกัน
4. ช่วยรักษามาตรฐานการเรียนรู้ เพราะนักเรียนจากชุดกิจกรรมจะได้รับความรู้ ในมาตรฐานเดียวกัน
5. มีการวัดและการประเมินผลความก้าวหน้าของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ สร้างทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้แก่นักเรียน
6. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกฝนการตัดสินใจ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
7. มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
8. ใช้ได้กับทุกระดับการศึกษา

9. ไร่ความสนใจของนักเรียนได้ จากสื่อที่หลากหลาย

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523 : 494) กล่าวว่า ชุดกิจกรรมเป็นสื่อการสอนที่มีคุณค่าต่อระบบ การสอนเพราะเป็นตัวช่วยให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปชุดกิจกรรมมีคุณค่าและประโยชน์ คือ ช่วยลดภาระการเรียนการสอนของครูผู้สอน นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น และมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และแสวงหา ความรู้ด้วยตนเอง มีคุณค่าต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยให้เกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้อย่างมี ประสิทธิภาพ

ประเภทของชุดกิจกรรม

นิภา เพชรสม คณะวิจัยของคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเพชรบุรี (2545 : 31) ได้จัด ประเภทของชุดกิจกรรมเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ชุดกิจกรรมประกอบคำบรรยาย เป็นชุดกิจกรรมที่กำหนดกิจกรรมและสื่อการสอนให้ ครู ได้ใช้ประกอบคำบรรยาย เพื่อเปลี่ยนบทบาทของครูให้พุดน้อยลงและเปิด โอกาสให้นักเรียนมี ส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น เรียกว่า ชุดการสอนสำหรับครูจะมีเนื้อหาอย่างเดียวโดยแบ่งเป็นหัวข้อ ที่จะบรรยายและประกอบกิจกรรมได้ตามลำดับขั้น สื่ออาจเป็นแผ่นคำสอน แผนภูมิ แผ่นภาพ สไลด์ประกอบเสียง บรรยายในเทป ภาพยนตร์ โทรทัศน์ และกิจกรรมกลุ่มเพื่อให้นักเรียนได้ อภิปรายปัญหาตามหัวข้อที่ครูกำหนดให้

2. ชุดกิจกรรมสำหรับกิจกรรมกลุ่ม ขีดระบบการผลิตสื่อการสอนตามหน่วยและหัวเรื่อง ที่จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ประกอบกิจกรรมร่วมกันในห้องเรียนแบบศูนย์การเรียน ชุดกิจกรรม สำหรับกิจกรรมกลุ่ม ประกอบด้วยชุดย่อยตามจำนวนศูนย์ที่แบ่งไว้ในแต่ละหน่วย ในแต่ละศูนย์มี สื่อหรือบทเรียนครบตามจำนวนนักเรียนในกิจกรรมนั้น ๆ สื่อที่ใช้จัดไว้ในรูปสื่อประสมอาจเป็น สื่อรายบุคคล หรือสื่อสำหรับกลุ่มที่เรียนทั้งศูนย์จะใช้ร่วมกันได้ นักเรียนที่เรียนจากชุดกิจกรรม ต้องการความช่วยเหลือจากครูเพียงเล็กน้อยในระยะเริ่มแรกเท่านั้น หลังจากนั้นนักเรียนสามารถ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ระหว่างประกอบกิจกรรมหากมีปัญหาสามารถซักถามครูได้

3. ชุดกิจกรรมเป็นรายบุคคลเป็นชุดกิจกรรมที่จัดระบบขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนด้วย ตนเองตามลำดับขั้นที่ระบุไว้ เมื่อมีปัญหาระหว่างเรียน นักเรียนสามารถปรึกษากันได้ผู้สอนก็ พร้อม ที่จะให้การช่วยเหลือทันทีในฐานะผู้ประสานงาน ชุดกิจกรรมรายบุคคลสามารถฝึกฝนและ ส่งเสริมนิสัยของนักเรียนในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเป็นอย่างดี

ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี (2545, หน้า 59) ได้แบ่งประเภทของชุดกิจกรรมได้ดังนี้

1. ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self study package) คือ ชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นโดยมี จุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนนำไปศึกษาด้วยตนเอง โดยไม่มีครูเป็นผู้สอน

2. ชุคการเรียนรู้คือการสอน คือ ชุคกิจกรรมที่สร้างขึ้นโดยมีครูเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ บรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

จากประเภทของชุคกิจกรรมที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ชุคกิจกรรมมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ชุคกิจกรรมที่นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล และชุคกิจกรรมประกอบคำบรรยาย ที่ครูเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับนักเรียน

องค์ประกอบของชุคกิจกรรม

ชุคกิจกรรมเป็นนวัตกรรมทางการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากชุคกิจกรรมสามารถวัดพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของนักเรียน ทองเลศ บุญเชิด (2541 : 66) กล่าวว่า ชุคกิจกรรมที่สร้างขึ้นมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ชื่อกิจกรรม เป็นส่วนที่ระบุเลขที่ของกิจกรรมและชื่อกิจกรรม
2. คำชี้แจง เป็นส่วนที่อธิบายความมุ่งหมายหลักของกิจกรรมและลักษณะของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้
3. จุดมุ่งหมาย เป็นส่วนที่ระบุจุดมุ่งหมายที่สำคัญของกิจกรรม
 - 3.1 จุดมุ่งหมายทั่วไป เป็นส่วนที่บอกจุดมุ่งหมายทั่วไปของการจัดกิจกรรม
 - 3.2 จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เป็นส่วนที่ระบุพฤติกรรมที่นักเรียนต้องทำ เพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายของกิจกรรม
4. สารสำคัญ เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาของกิจกรรมเพื่ออธิบายให้ครูทราบว่าอะไร เป็นส่วนสำคัญที่จัดให้กับนักเรียน
5. เวลาที่ใช้ เป็นส่วนที่ระบุเวลาในการดำเนินกิจกรรม
6. สื่อ เป็นส่วนที่ระบุถึงวัสดุและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้ครูทราบว่าต้องเตรียมอะไรบ้างในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง
7. การดำเนินกิจกรรม เป็นส่วนที่ระบุขั้นตอนการทากิจกรรม ดังนี้
 - 7.1 ขั้นนำ เป็นส่วนที่ครูเตรียมความพร้อมของนักเรียน
 - 7.2 ขั้นดำเนินกิจกรรม เป็นส่วนที่ให้ความรู้ และสาธิตประกอบการบรรยายและให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม
 - 7.3 ขั้นสรุป เป็นส่วนที่ครูและนักเรียนได้ช่วยกันรวบรวมข้อมูลความรู้จากขั้นดำเนินกิจกรรมมาสรุปเพื่อให้ได้สาระสำคัญในการทำกิจกรรม
 - 7.4 ขั้นประเมินผล เป็นส่วนที่ครูต้องการตรวจสอบว่า เมื่อจบกิจกรรมแต่ละกิจกรรมแล้ว นักเรียนสามารถทำกิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

8. เอกสารประกอบการทำกิจกรรม เป็นส่วนที่ให้ตัวอย่างเอกสารไว้สำหรับให้นักเรียนปฏิบัติ เรียกเอกสารนี้ว่า เอกสารสำหรับนักเรียน

9. ภาคผนวก เป็นส่วนที่ให้คำเฉลยของแบบฝึกหัด และข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับครูเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรม

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2542 : 95-97) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่สำคัญภายในชุดกิจกรรมสามารถจำแนกออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1. คู่มือครู เป็นคู่มือและแผนการสอนสำหรับผู้สอนหรือผู้เรียนตามแต่ละชนิดของชุดกิจกรรม
2. บัตรคำสั่งหรือคำแนะนำ เป็นส่วนที่บอกให้ผู้เรียนดำเนินการเรียนหรือประกอบกิจกรรมแต่ละอย่างตามขั้นตอนที่กำหนดไว้
3. เนื้อหาสาระและสื่อ เป็นสื่อการสอนต่าง ๆ ที่บรรจุอยู่ในชุดกิจกรรม ตามบัตรคำที่กำหนดไว้

4. แบบประเมินผล เป็นแบบประเมินผลที่อยู่ในชุดกิจกรรม อาจจะเป็นแบบฝึกหัด ให้เติมคำในช่องว่าง เลือกคำตอบที่ถูก จับคู่ ดูผลจากการทดลองหรือให้ทำกิจกรรม เป็นต้น

จากการศึกษา องค์ประกอบที่สำคัญภายในชุดกิจกรรมของนักการศึกษาหลายท่านสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ สรุปได้ดังนี้

1. ชื่อชุดกิจกรรม เป็นส่วนที่บอกเรื่องที่จะเรียนรู้
 2. สาระสำคัญของชุดกิจกรรม เป็นส่วนที่บอกสาระการเรียนรู้ มาตรฐานหรือตัวชี้วัด รูปแบบ/วิธีการจัดการเรียนรู้
 3. คำชี้แจงในการใช้ชุดกิจกรรม เป็นส่วนที่บอกขั้นตอนในการใช้ชุดกิจกรรม และบอกสื่อการเรียนการสอน
 4. เนื้อหาที่ใช้ประกอบการเรียนรู้
 5. กิจกรรมที่ให้นักเรียนปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนด
 6. การวัดและประเมินผล
- การสร้างชุดกิจกรรม

1. หลักการสร้างชุดกิจกรรม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 33) ได้กล่าวถึงหลักการสร้างชุดกิจกรรม ดังนี้

- 1.1 มีกิจกรรมสอนให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและมีกิจกรรมฝึกทักษะตามกระบวนการที่นักเรียนได้เรียนไปแล้ว

1.2 เนื้อหาสาระและวิธีการในกิจกรรมควรสนองตอบความแตกต่างของนักเรียน

1.3 ชุดกิจกรรมแต่ละชุดควรมีลักษณะเปิดเสรีในตัวเอง กล่าวคือ สามารถนำไปใช้สอนและฝึกในแต่ละครั้ง โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับการเรียนการสอนในครั้งอื่น ๆ

1.4 ชุดกิจกรรมแต่ละชุดควรมีการจัดระบบในการนำไปใช้ให้เหมาะสม เพื่อช่วยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากสิ่งใดก็ตามที่ได้คิดขึ้นดีแล้ว แต่หากการนำไปใช้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ก็จะทำให้เกิดผลเสียได้

สุรางค์ รมหิรัญ (2547 : 34) กล่าวว่า การสร้างชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้จากการศึกษาชุดกิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ การค้นพบด้วยตนเอง การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ให้นักเรียนของครูผู้สอน การฝึกทักษะนักเรียนจากแบบฝึกปฏิบัติ การทำงานร่วมกัน และเกิดทักษะในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเอง และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. ขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรม

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2537 : 189 – 192) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างชุดกิจกรรมไว้ 10 ขั้นตอน คือ

2.1 ศึกษาเนื้อหาสาระของวิชาทั้งหมดอย่างละเอียดว่า สิ่งที่จะนำมาเป็นชุดกิจกรรม นั้นมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้อะไรกับนักเรียน นำมาวิเคราะห์แบ่งเป็นหน่วยแต่ละหน่วยจะมีหัวข้อย่อย ควรเรียงลำดับตามขั้นตอนของความรู้และลักษณะธรรมชาติของวิชานั้น

2.2 เมื่อศึกษาเนื้อหาสาระและแบ่งหน่วยการเรียนรู้แล้วพิจารณาว่าผู้เรียนคือใคร จะให้อะไรแก่ผู้เรียน จะทำได้กิจกรรมอย่างไร จะทำได้ได้อย่างไร เพื่อเป็นเกณฑ์กำหนดการเรียนรู้

2.3 กำหนดหน่วยการเรียนรู้ ประมาณเนื้อหาสาระว่าจะถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้ตามกำหนดหน่วยการเรียนรู้ที่น่าสนใจให้แก่ผู้เรียน หาสื่อการเรียนรู้ได้ง่าย โดยศึกษาหลักการความคิดรวบยอด พยายามดึงเอาแกนหลักการเรียนรู้ออกมาให้ได้

2.4 กำหนดความคิดรวบยอด ต้องสอดคล้องกับหน่วยและหัวเรื่อง โดยการสรุปหลักการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.5 จุดประสงค์การเรียนรู้ต้องสอดคล้องความคิดรวบยอด หมายถึงพฤติกรรม ความสามารถของผู้เรียนที่แสดงออกมาหลังจากการเรียนรู้แล้ว ถ้าผู้สอนกำหนดชัดเจนมากเท่าใด ก็ประสบความสำเร็จในการสอนมากเท่านั้น จึงต้องตรวจสอบจุดประสงค์การเรียนรู้แต่ละข้อให้ถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา

2.6 การวิเคราะห์งาน คือ การนำจุดประสงค์แต่ละข้อมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน จากนั้นจึงลำดับกิจกรรมการเรียนให้เหมาะสมถูกต้องกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

2.7 เรียงลำดับกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการจัดเรียงกิจกรรมทั้งหมดให้มารวมเป็นกิจกรรมการเรียนที่สมบูรณ์ที่สุด เพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนในการเรียน โดยคำนึงถึงพื้นฐานของผู้เรียน วิธีดำเนินการให้เกิดขึ้นในการเรียนการสอน ตลอดจนการติดตามผล การประเมินผล การประเมินพฤติกรรมผู้เรียนที่แสดงออก เมื่อมีการเรียนการสอนแล้ว

2.8 สื่อการเรียน คือ วัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมที่ครูและนักเรียนต้องทำ เพื่อเป็นแนวทางในการเรียนรู้ ซึ่งครูต้องจัดทำและหามาไว้ให้ แล้วเขียนไว้ในคู่มือให้ชัดเจน

2.9 การประเมินผล คือ การตรวจสอบหลังจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่ตั้งใจไว้หรือไม่ การประเมินผลจะใช้วิธีใดก็ได้แต่ต้องตรงกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ถ้าหากว่าการประเมินผลไม่ตรงตามจุดหมายที่กำหนดไว้ ชุดกิจกรรมที่สร้างขึ้นมาก็จะไม่มีคุณค่าตามที่ต้องการ

2.10 การทดลองใช้ชุดกิจกรรม เพื่อหาคุณภาพและประสิทธิภาพ พิจารณารูปแบบของชุดกิจกรรม จะสร้างออกตามลักษณะอย่างไร รูปแบบจะเป็น ชอง แฟ้ม แล้วแต่ความสะดวกในการใช้ การเก็บรักษา ความสวยงาม ส่วนการหาประสิทธิภาพของชุดการสอนก็เพื่อปรับปรุง และตรวจสอบข้อบกพร่องและแก้ไขปรับปรุง ก่อนจึงนำไปทดลองกับผู้เรียน ต่อไป

จันทร์จิรา รัตนไพบูลย์ (2549: 48) กล่าวว่า การสร้างชุดกิจกรรมการเรียนรู้นั้น ผู้สร้างจะต้องรู้จักการสร้างชุดกิจกรรมก่อนว่า ต้องมีการดำเนินการอย่างไร ซึ่งขั้นตอนในการดำเนินการมีดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์เนื้อหา ได้แก่ การกำหนดหน่วย หัวเรื่อง และมโนคติ

ขั้นที่ 2 การวางแผน วางแผนล่วงหน้า กำหนดรายละเอียด

ขั้นที่ 3 การผลิตสื่อการเรียนเป็นการผลิตสื่อประเภทต่างๆ ที่กำหนดไว้ในแผน

ขั้นที่ 4 หาประสิทธิภาพเป็นการประเมินคุณภาพของชุดกิจกรรมโดยนำไปทดลองใช้ปรับปรุง ให้มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าชุดกิจกรรม หมายถึง สื่อการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นมามีเพื่อใช้ประกอบการสอน โดยจัดเนื้อหาและประสบการณ์ที่ต้องการส่งเสริมหรือพัฒนาการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามขั้นตอนที่ระบุไว้และตามความสามารถของรูปแบบการเรียนรู้ของแต่ละคน ซึ่งชุดกิจกรรมประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม คำชี้แจง จุดมุ่งหมาย แนวคิด ขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมและภาคผนวก โดยมีเนื้อหา กิจกรรม และการประเมินผล รวมไว้

ด้วยกัน มีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก คอยให้คำปรึกษาเมื่อผู้เรียนเกิดปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมในชุดกิจกรรมนั้น

แนวคิดการจัดการกลุ่มอาชีพชุมชนตามรูปแบบ CIMED

การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน (Community Industrial Management Efficiency Development - CIMED) สืบเนื่องจากในปีงบประมาณ 2551 สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน กรมส่งเสริมสุขภาพ ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร กิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรม DRIVE โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงเนื้อหาเสริมอุตสาหกรรมหลักสูตรให้เข้ากับเหตุการณ์และสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันและคำนึงถึงประโยชน์ของกลุ่มเป้าหมายที่จะนำไปใช้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวพบว่าระดับของศักยภาพในการจัดทำธุรกิจของวิสาหกิจชุมชน มีความแตกต่างกัน การอบรมที่มีอยู่เพียงหลักสูตรเดียวไม่อาจสนองตอบความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของธุรกิจที่มีระดับต่างกันได้ ดังนั้นจึงได้มีการพิจารณาจัดทำหลักสูตรเพื่อให้เหมาะสมกับวิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการอุตสาหกรรมชุมชนในแต่ละระดับขึ้น โดยได้เริ่มการจัดทำหลักสูตรเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพหรือขนาดธุรกิจในระดับกลาง ที่ยังไม่เคยเข้ารับการอบรมในหลักสูตร คพอ. DRIVE มาก่อนโดยการนำเนื้อหาหลักสูตร และวิธีการนำเสนอในรูปแบบ CEFЕ ของโครงการ คพอ. DRIVE ผสมรวมกับหลักสูตรมาตรฐานการจัดการวิสาหกิจชุมชน(มจก.) เข้าด้วยกัน โดยใช้ชื่อว่า “การพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน” (Community Industrial Management Efficiency Development : CIMED) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ประกอบการ วิสาหกิจชุมชนเข้าใจ เห็นความสำคัญของ มจก.สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในธุรกิจของกลุ่มได้อย่างต่อเนื่องและพัฒนาเข้าสู่ระบบ มจก.มีเนื้อหาในการฝึกอบรม 5 หมวดดังนี้

1. การบริหารจัดการกลุ่ม องค์กรและ สมาชิกหรือ พนักงาน
 - 1.1 การประเมินตนเองก่อนการฝึกอบรม
 - 1.2 แนวคิดภาพรวมธุรกิจการบริหารและจัดการธุรกิจ การเลือกผู้นำ การมอบหมายงาน การสื่อสารและการจัดองค์กร
2. การบริหารจัดการด้านการตลาดและลูกค้า
 - 2.1 การประเมินจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ในการทำธุรกิจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์

2.2 ความรู้พื้นฐานด้านการตลาด ส่วนผสมการตลาด และการกำหนดพื้นที่จำหน่าย กำหนดลูกค้าเป้าหมาย

3. การบริหารด้านการผลิตและงานสนับสนุนการผลิต สภาพแวดล้อมทางธุรกิจสภาพจริงของหลักการและเทคนิคที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร การผลิตในธุรกิจ ระเบียบข้อบังคับทางด้านมาตรฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือกฎหมาย

4. การบริหารจัดการด้านบัญชีและการเงิน

4.1 งบดุลกลุ่ม บุคคล

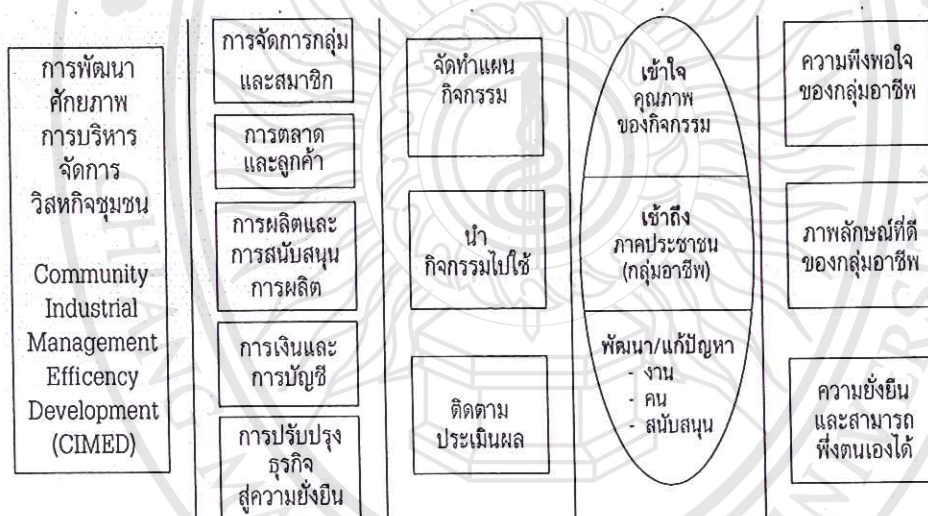
4.2 การบันทึกข้อมูลทางธุรกิจ งบกำไร-ขาดทุน

4.3 งบกระแสเงินสด

5. การปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน

5.1 การปรับปรุงและพัฒนาสินค้าสู่นวัตกรรมใหม่ๆ

5.2 แผนธุรกิจ

ภาพที่ 2.3 แบบจำลองการจัดการกลุ่มอาชีพชุมชนตามรูปแบบ CIMED

สรุปแนวคิดการจัดการกลุ่มอาชีพชุมชนตามรูปแบบ CIMED คือมาตรฐานการจัดการหลักสูตรโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ในการจัดการกลุ่มอาชีพเพื่อเป็นแนวทางให้กลุ่มอาชีพนำไปประยุกต์ใช้ในธุรกิจของกลุ่มให้ได้มาตรฐานการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน(มจก.)ให้เข้ากับเหตุการณ์และสถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันและคำนึงถึงประโยชน์ของกลุ่มอาชีพที่จะนำไปใช้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ทฤษฎี SMCR ของเบอร์โล

เดวิด เค. เบอร์โล (David K. Berlo) ได้พัฒนาทฤษฎีที่ผู้ส่งจะส่งสารอย่างไร และผู้รับจะรับ แปลความหมาย และมีการโต้ตอบกับสารนั้นอย่างไร ทฤษฎี SMCR ประกอบด้วย

1. ผู้ส่ง (source) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การเข้ารหัส” (encode) เนื้อหาข่าวสาร มีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับเพื่อผลในการสื่อสารมีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่จะส่ง และควรจะสามารถในการปรับระดับของข้อมูลนั้นให้เหมาะสมและง่ายต่อระดับความรู้ของผู้รับ ตลอดจนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับผู้รับด้วย
2. ข้อมูลข่าวสาร (message) เกี่ยวข้องด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร
3. ช่องทางในการส่ง (channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสาร ข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น
4. ผู้รับ (receiver) ต้องเป็นผู้ที่มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “ถอดรหัส” (decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับความ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งจึงจะทำให้การสื่อสารความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล

ตามลักษณะของทฤษฎี SMCR นี้ มีปัจจัยที่มีความสำคัญต่อขีดความสามารถของผู้ส่งและรับที่จะทำการสื่อสารความหมายนั้นได้ผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด ได้แก่

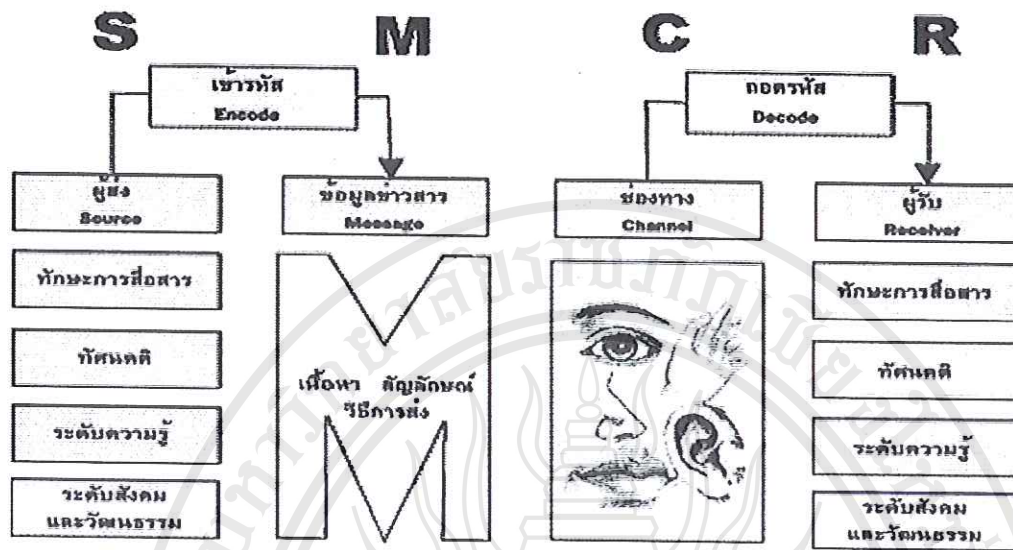
1. ทักษะในการสื่อสาร (communication skills) หมายถึง ทักษะซึ่งทั้งผู้ส่งและผู้รับควรจะสามารถชำนาญในการส่งและการรับการเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันได้อย่างถูกต้อง เช่น ผู้ส่งต้องมีความสามารถในการเข้ารหัสสาร มีการพูดโดยใช้ภาษาพูดที่ถูกต้อง ใช้คำพูดที่ชัดเจนฟังง่าย มีการแสดงสีหน้าหรือท่าทางที่เข้ากับการพูด ท่วงทำนองลีลาในการพูดเป็นจังหวะ น่าฟัง หรือการเขียนด้วยถ้อยคำสำนวนที่ถูกต้องสละสลวยน่าอ่าน เหล่านี้เป็นต้น ส่วนผู้รับต้องมีความสามารถในการถอดรหัสและมีทักษะที่เหมือนกันกับผู้ส่ง โดยมีทักษะการฟังที่ดี ฟังภาษาที่ผู้ส่งพูดมารู้เรื่อง หรือสามารถอ่านข้อความที่ส่งมานั้นได้ เป็นต้น

2. ทัศนคติ (attitudes) เป็นทัศนคติของผู้ส่งและผู้รับซึ่งมีผลต่อการสื่อสาร ถ้าผู้ส่งและผู้รับ มีทัศนคติที่ดีต่อกันจะทำให้การสื่อสารได้ผลดี ทั้งนี้เพราะทัศนคติย่อมเกี่ยวข้องไปถึงการยอมรับซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งและผู้รับด้วย เช่น ถ้าผู้ฟังมีความนิยมชมชอบในตัวผู้พูดก็มักจะมีความเห็นคล้อยตามไปได้ง่าย แต่ในทางตรงข้าม ถ้าผู้ฟังมีทัศนคติไม่ดีต่อผู้พูดก็จะฟังแล้วไม่เห็นชอบด้วยและมีความเห็นขัดแย้งในสิ่งที่พูดมานั้น หรือถ้าทั้งสองฝ่ายมีทัศนคติไม่ดีต่อกัน

ท่วงทำนองหรือนำเสียงในการพูดก็อาจจะห้วนห้าวไม่น่าฟัง แต่ถ้ามีทัศนคติที่ดีต่อกันแล้วมักจะพูดกันด้วยความไพเราะอ่อนหวานน่าฟัง เหล่านี้เป็นต้น

3. ระดับความรู้ (knowledge levels) ถ้าผู้ส่งและผู้รับมีระดับความรู้เท่าเทียมกันก็จะทำให้การสื่อสารนั้นลุล่วงไปด้วยดี แต่ถ้าหากความรู้ของผู้ส่งและผู้รับมีระดับที่แตกต่างกันย่อมจะต้องมีการปรับปรุงความยากง่ายของข้อมูลที่จะส่งในเรื่องความยากง่ายของภาษาและถ้อยคำสำนวนที่ใช้ เช่น ไม่ใช่คำศัพท์ทางวิชาการ ภาษาต่างประเทศ หรือถ้อยคำยาว ๆ สำนวนสลับซับซ้อน ทั้งนี้เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อความเข้าใจ ตัวอย่างเช่น การที่หมอรักษาคณไฉ่แล้วพูดแต่คำศัพท์การแพทย์เกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ย่อมทำให้คนไข้ไม่เข้าใจว่าตนเองเป็นโรคอะไรแน่หรือพัฒนาการจากส่วนกลางออกไปพัฒนาหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบทเพื่อให้คำแนะนำทางด้านการเกษตรและเลี้ยงสัตว์แก่ชาวบ้าน ถ้าพูดแต่ศัพท์ทางวิชาการโดยไม่อธิบายด้วยถ้อยคำภาษาง่าย ๆ หรือไม่ใช้ภาษาท้องถิ่นก็จะทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจหรือเข้าใจผิดได้ หรือในกรณีของการใช้ภาษามือของผู้พิการทางโสต ถ้าผู้รับไม่เคยได้เรียนภาษามือมาก่อนทำให้ไม่เข้าใจและไม่สามารถสื่อสารกันได้ เหล่านี้เป็นต้น

4. ระบบสังคมและวัฒนธรรม (socio - culture systems) ระบบสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติเป็นสิ่งที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมของประชาชนในประเทศนั้น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติ สังคมและวัฒนธรรมในแต่ละชาติย่อมมีความแตกต่างกัน เช่น การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโส หรือวัฒนธรรมการกินอยู่ ฯลฯ ดังนั้น ในการติดต่อสื่อสารของบุคคลต่างชาติต่างภาษา จะต้องมีการศึกษาถึงกฎข้อบังคับทางศาสนาของแต่ละศาสนาด้วย

ภาพที่ 2.4 รูปแบบจำลอง SMCR ของเบอร์โล

ที่มา: กิดานันท์ มะลิทอง 2536 : 26

จากทฤษฎีการสื่อสารที่กล่าวมาแล้วอาจสรุปได้ว่า ในการสื่อสารนั้นการที่ผู้ส่งและผู้รับจะสามารถเข้าใจกันได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับทักษะ ทักษะคิด ความรู้ ระบบสังคมและวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่าย ถ้าทั้งผู้ส่งและผู้รับมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สอดคล้องกันมากจะทำให้การสื่อสารนั้นได้ผลดียิ่งขึ้น เพราะต่างฝ่ายจะมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และสามารถจัดอุปสรรคในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งและผู้รับออกไปได้

ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจ

การศึกษาในเรื่องการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจจากสื่อมวลชนนั้น เป็นการเน้นความสำคัญของกลุ่มผู้รับสารในฐานะผู้กระทำการสื่อสาร ตัวผู้รับสารจะเป็นผู้เลือกใช้สื่อประเภทต่าง ๆ และเลือกรับเนื้อหาข่าวสารเพื่อสนองความต้องการของตนเอง “ความพึงพอใจ” (Gratification) นั้น ได้มีการอธิบายใน Longman Dictionary of Contemporary English (1997 : 938) ว่า หมายถึง ภาวะที่มีความพอใจ หรือภาวะที่ได้รับการตอบสนองความพอใจ นอกจากนี้ แมคคอมบ์และเบคเกอร์ (McCombs and Becker, อ้างถึงใน นุจิรี ดวงแก้ว, 2542 : 25) ได้อธิบายว่า คนเรามีเหตุผลในการเลือกใช้สื่อหรือเปิดรับสื่อมวลชนแตกต่างกันไป และเหตุผลนั้นทำให้คนเลือกใช้สื่อหรือเปิดรับสื่อมวลชนแตกต่างกันไป และเหตุผลนั้นทำให้คนเลือกที่จะใช้สื่อมวลชนต่างประเภท ซึ่งคำว่า เหตุผล หมายถึงอะไร บางอย่าง que สื่อมวลชนนั้น ๆ สามารถตอบสนองและสร้างความพอใจ

ให้แก่บุคคลนั้นได้ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องเฉพาะของแต่ละบุคคล และนี่คือสิ่งเรียกว่า ความพึงพอใจ (Gratification)

สำหรับในความหมายของคำว่า ประโยชน์ (Uses) กับความพึงพอใจ(Gratification) โรซิงเร็น (Rosengren. 1974 : 269 อ้างถึงใน สุภวรรณ สังขพันธ์, 2532 : 39) ได้กล่าวไว้ว่าทั้ง 2 คำนี้มีความสัมพันธ์กันใน 2 ลักษณะคือ การได้รับประโยชน์จากการเปิดรับสื่อ มีผลนำไปสู่การเกิด ความพึงพอใจของผู้รับสารได้และความพึงพอใจก็อาจได้รับจากประโยชน์ที่เป็นได้ซึ่งอาจจะศึกษาเฉพาะตัวใดตัวหนึ่ง โดยมีเป้าหมายทั้ง 2 ตัวก็ได้เช่นเดียวกับ ปาล์มกรีน และเรย์เบิร์น (Palmgreen and Rayburn. 1985 : 61 อ้างถึงใน เมืองยศ จันทรมหา, 2538 : 19) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจสามารถตีความหมายได้ 2 ประเด็นคือ

1. ความพึงพอใจที่บุคคลแสวงหาจากสื่อ (Gratification Sought) เป็นการมองในแง่ผลจากความเชื่อ ความคาดหวัง ของบุคคลตลอดจนการประเมินค่าเกี่ยวกับความพึงพอใจที่สื่อจะพึงให้ได้อันเป็นแรงจูงใจผลักดันให้บุคคลเปิดรับสื่อ
2. ความพึงพอใจที่บุคคลได้รับสื่อ (Gratification Obtained) เป็นการมองในแง่ผลที่บุคคลได้รับหลังจากการเปิดรับสื่อหรือเนื้อหาของสื่อประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะย้อนกลับไปสนับสนุนหรือเปลี่ยนแปลงตามความเชื่อเดิม ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงการใช้อย่างไร ประโยชน์และความพึงพอใจในแง่ของความพึงพอใจที่บุคคลได้รับจากสื่อ (Gratification Obtained) เนื่องจากประเด็นดังกล่าวเป็นการเน้นถึงการเป็นผู้ถูกกระทำของผู้รับสาร ซึ่งตามความเชื่อของนักจิตวิทยาเชื่อว่า ความสุข ของมนุษย์เกิดจากการได้รับการตอบสนองความต้องการที่มีอยู่ และจะเป็นตัวกระตุ้นหรือผลักดันให้มนุษย์เกิดการแสดงพฤติกรรม

จากการศึกษาของแคทซ์ และคณะ (Katz and other. 1974 : 20 อ้างถึงใน ประมว สตะเวทิน, 2538 : 28) ได้อธิบายในเรื่องของการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชนของผู้รับสารไว้ว่า การศึกษาการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ

1. สภาวะทางสังคมและจิตใจซึ่งก่อให้เกิด
2. ความต้องการจำเป็นของบุคคลและเกิดมี
3. ความคาดหวังจากสื่อมวลชนหรือแหล่งข่าวสารอื่น ๆ
4. การเปิดรับสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ กันอันก่อให้เกิดผล
5. การได้รับความพึงพอใจตามที่ต้องการ
6. ผลอื่น ๆ ที่ตามมาซึ่งอาจจะไม่ใช่ผลที่ตั้งเจตนาไว้ก็ได้ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ เกี่ยวกับในเรื่องการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจจากสื่อมวลชน จากการศึกษาของแคทซ์ และคณะ จากทัศนะของ แมคไควล์ (Mcquail. 1992 : 73 อ้างถึงใน ประมว สตะเวทิน. 2538 : 30) ได้กล่าวถึง

ทักษะของผู้รับสารในการใช้สื่อมวลชนกับการตอบสนองความพึงพอใจว่าจุดมุ่งหมายของการใช้สื่อมวลชนของผู้รับสารนั้น สามารถแบ่งได้หลายด้านด้วยกัน ดังนี้

1. ทางด้านสารสนเทศ

1.1 เพื่อทราบถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง สภาพปัจจุบันที่อยู่รอบตัวและสภาพปัจจุบันของสังคมและสังคมโลก

1.2 เป็นเครื่องมือในการแสวงหาข้อแนะนำในทางปฏิบัติหรือความคิดเห็นและในการตัดสินใจ

1.3 สนองต่อความอยากรู้อยากเห็นและสนองต่อความสนใจ

1.4 ให้การเรียนรู้เป็นการศึกษาด้วยตนเอง

1.5 เพื่อความรู้สึกที่มั่นคง โดยใช้ความรู้ที่ได้มาจากสื่อมวลชน

1.6 เพื่อสร้างควมมีเอกลักษณ์ให้แก่บุคคล

1.7 ให้แรงเสริมแก่ค่านิยมส่วนบุคคล

1.8 ให้ตัวแบบทางพฤติกรรม

1.9 แสดงออกร่วมกับค่านิยมของคนอื่น ๆ (ในสื่อมวลชน)

1.10 มองทะลุให้ลึกเข้าไปภายในตนเอง

2. เพื่อความบันเทิง

2.1 เพื่อการหลีกหนีหรือหลีกเลี่ยงจากปัญหาต่าง ๆ

2.2 เพื่อการผ่อนคลาย

2.3 ได้วัฒนธรรมที่เป็นของแท้และได้รับความสนุกสนานทางสุนทรียะ

2.4 ได้มีอะไรทำเพื่อใช้เวลาให้หมดไป

2.5 เพื่อเป็นการปลดปล่อยอารมณ์

2.6 เป็นการกระตุ่นทางเพศ

ที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นทักษะของแมคไคว (Mcquail) ซึ่งเขากล่าวว่าทั้งหมดคือปัจจัยอย่างหนึ่งของแรงจูงใจที่ทำให้เกิดพฤติกรรมของผู้รับสารในการเปิดรับสื่อมวลชนในการใช้สนองความต้องการเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจแก่ตัวผู้รับสารเอง

โจเซฟ (Joseph. 1993 : 48 อ้างถึงใน ยุบล เบญจรงค์กิจ. 2539 : 18) ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับเหตุผลในการใช้สื่อมวลชนของบุคคล โดยสรุปได้เป็น 4 กลุ่มด้วยกันคือ

1. เพื่อการรับรู้ (Cognition) คือ การที่ผู้รับสารต้องการข่าวสารเพื่อสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในด้านความอยากรู้อยากเห็น และความต้องการได้รับการยอมรับว่าตนเองเป็น

ส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องรับรู้ข่าวสารผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบหลัก คือ ข่าวสาร ความรู้ และความบันเทิง

2. เพื่อความหลากหลาย (Diversions) คือเพื่อสนองความต้องการในรูปแบบต่าง ๆ

2.1 เพื่อเป็นการกระตุ้นอารมณ์ (Stimulation) เป็นการเปิดรับสื่อเพื่อแสวงหาความเร้าใจ ความสนุกสนาน ความตื่นเต้น อีกทั้งเพื่อลดความเบื่อหน่าย

2.2 เพื่อการพักผ่อน (Relaxation) เป็นการเปิดรับสื่อเพื่อผ่อนคลายความเครียด หรือลดความเร่งรีบในชีวิตประจำวันลง

3. เพื่อการปลดปล่อยอารมณ์ (Emotion Release)

เพื่อประโยชน์ทางด้านสังคม (Social Utility) หมายถึง ความจำเป็นของบุคคลที่ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้นการเปิดรับสื่ออาจแสดงถึงการยอมรับของคนในสังคมและความผูกพันต่อผู้อื่น ซึ่งอาจแสดงออกได้ดังนี้

3.1 การใช้ภาษาร่วมสมัย (Conversation Currency) ผู้รับสารอาจเปิดรับสื่อเพื่อต้องการความทันสมัย โดยสื่อมวลชนจะเป็นตัวเชื่อมโยงความเป็นกลุ่มเหล่านั้น ซึ่งผู้รับสารอาจจะมีการแสดงออกถึงการใช้ภาษา เช่น คำพูด ความเข้าใจต่อคำนิยามใหม่ ๆ ทั้งนี้เพื่อแสดงความเป็นกลุ่มเดียวกัน

3.2 สื่อมวลชนสัมพันธ์ (Parasocial Relationship) จากสภาพสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้า แต่ปัจเจกชนกลับรู้สึกโดดเดี่ยวในสังคม ดังนั้นปัจเจกชนจึงมักมีสื่อมวลชนเป็นเพื่อนแทนหรืออย่างน้อยก็มีการใช้สื่อมวลชนในการแสวงหาเพื่อน ดังจะเห็นได้ในปัจจุบันที่คนส่วนใหญ่ในสังคมอาศัยสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ว่าเป็นเพื่อนแก้เหงา

4. การผลัดจากสังคม (Withdrawal) เป็นการเปิดรับสื่อหรือเข้าหาสื่อเพื่อหลีกเลี่ยงจากงานประจำอาชีพ การเร่งรีบทำงานให้เสร็จเพื่อจะได้ไปชมโทรทัศน์เป็นต้น

สรุปทฤษฎีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ เป็นการอธิบายถึงเหตุผลที่ทำให้บุคคลเลือกใช้สื่อหรือเปิดรับสื่อแตกต่างกันไป เป็นเหตุผลเกี่ยวกับการที่สื่อมวลชนสามารถตอบสนองและสร้างความพอใจให้แก่บุคคลนั้นได้ ซึ่งเกิดจากสภาวะทางสังคมและจิตใจของบุคคลที่ต้องการทั้งด้านความรู้ ข่าวสาร ความต้องการมีส่วนร่วมในสังคม ความต้องการสื่อเพื่อความบันเทิง ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้เป็นแรงจูงใจ ให้บุคคลเกิดการคาดหวังจากสื่อมวลชน โดยการเปิดรับสื่อในรูปแบบต่าง ๆ และมีผลให้ตนได้รับการตอบสนองความพึงพอใจและได้รับประโยชน์อื่น ๆ ตามมา หรืออีกนัยหนึ่งสามารถสรุปได้ว่า บุคคลจะเกิดพฤติกรรมในการเปิดรับข่าวสารเพื่อสนองความพึงพอใจของตน โดยบุคคลจะเป็นผู้กำหนดว่าตนเองต้องการอะไรจากสื่อมวลชนโดยจะพิจารณาจากความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับจากการเปิดรับข่าวสารนั่นเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผ่องพรรณ แก้วหล้า (2552 : 66) ศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่า นักเรียนที่ใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการเขียนเชิงสร้างสรรค์ มีความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยมีคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังเรียนแตกต่างกัน โดยคะแนนความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน แสดงว่า ชุดกิจกรรมพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สามารถส่งเสริมการเขียนเชิงสร้างสรรค์ได้

ศิริวรรณ ขาวดร (2551 : 71) ได้ศึกษาการใช้ชุดกิจกรรมเทคนิคแอทลาสเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยการใช้ชุดกิจกรรมเทคนิคแอทลาสเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์มีค่าคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารเคมีในบ้าน ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน หลังการจัดการเรียนรู้ สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ และพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยการใช้ชุดกิจกรรมเทคนิคแอทลาสเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์มีค่าคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง สารเคมีในบ้าน หลังการจัดการเรียนรู้ สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้

จิราภรณ์ เจริญวงศ์ (2550 : 40) ศึกษาผลการพัฒนาชุดกิจกรรม เรื่อง ทรัพยากรน้ำ สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนบ้านวังพิกุล อำเภอป่าสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษา พบว่า ชุดกิจกรรมเรื่องทรัพยากรน้ำมีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 81.81/99/80.22 นักเรียนที่เรียนด้วยชุดกิจกรรมเรื่องทรัพยากรน้ำมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปวีณสุดา ร่มพยอม (2549 : 68) ศึกษาการสร้างชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษา พบว่า ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่สร้างขึ้น มีประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ 77.54/79.76 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 75/75 ที่กำหนดไว้ และนักเรียนเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ด้านการใช้สื่อในการจัดกิจกรรมและด้านการจัดกิจกรรมคิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.61 และ 4.52 ตามลำดับ และเห็นด้วยกับการวัดและประเมินผล เวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมและบรรยากาศในการจัดกิจกรรม คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.37 4.18 และ 4.15 ตามลำดับ 17

สุรางค์ รมหิรัญ (2547 : 54) ศึกษาการสร้างชุดกิจกรรม เพื่อพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม สำหรับนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนธีรภานุที่บ้านโง้ง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษา พบว่า ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 4 โดยการใช้ทดสอบกับนักเรียน พบว่า ชุดกิจกรรมมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ตามลำดับดังนี้ 89.44/88.00 85.55/88.83 95.33/87.54 และ 88.55/92.88 ประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในระดับช่วงชั้นที่ 4 โดยความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า ชุดกิจกรรมจำนวนทั้ง 4 ชุด อยู่ในระดับดีเยี่ยม การเปรียบเทียบด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ก่อนใช้ชุดกิจกรรม และหลังการใช้ชุดกิจกรรม พบว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนมีผลต่าง ระหว่าง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 74.80

สุพรรณ เกียรติเจริญ (2547 : 57) ศึกษาการสร้างชุดกิจกรรมแบบศูนย์การเรียนรู้วิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องสิ่งเสพติด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษา พบว่า ชุดกิจกรรมแบบศูนย์การเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงกว่ามาตรฐาน 80/80 ทุกชุด ลักษณะการสอนวิธีนี้ คือนักเรียนได้ลงมือทำกิจกรรมที่หลากหลายและศึกษาด้วยตนเองมากขึ้น รู้จักแสดงความคิดเห็น รู้จักตัดสินใจ มีความรับผิดชอบ และมีค่าเฉลี่ยของวิธีการเรียนโดยใช้ชุดกิจกรรมแบบศูนย์การเรียนรู้สูงกว่าค่าเฉลี่ยของวิธีการเรียนแบบปกติ

บุญส่ง หาญพานิช (2546) ทำเรื่องวิจัย พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย ซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์ นโยบาย ภารกิจ เป้าหมาย การประเมิน ยุทธศาสตร์ สำนักบริหารจัดการความรู้ กระบวนการแบ่งปันความรู้ กระบวนการบริหารความรู้ และผลการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีความต้องการในระดับมากขณะที่สภาพเป็นจริงในปัจจุบันเกิดขึ้นในระดับค่อนข้างน้อยในทุกด้านที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การเก็บความรู้ การใช้เทคโนโลยี วัฒนธรรมการไว้วางใจ วัฒนธรรมพลังร่วม สิ่งท้าทาย และยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้

ประกอบ ใจมั่น (2547) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบบริหารจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อวิเคราะห์แนวความคิดการบริหารจัดการความรู้หน่วยงาน บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความรู้ และโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เครือข่ายและการสื่อสาร แนวความคิดการบริหารจัดการความรู้ ประกอบด้วย ด้านเป้าหมายการจัดการบริหารจัดการความรู้ คือพัฒนาสมรรถนะองค์กรสู่ความเป็นเลิศ พัฒนาขีดความสามารถการบริหารงาน ทำให้มีการตัดสินใจที่ดีขึ้น มีการตอบสนองที่รวดเร็ว พัฒนาเครือข่ายรวบรวม ถ่ายโอน ถ่ายทอด แบ่งปันความรู้ หรือวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศพบว่า มีจุดเด่น คือ มีข้อมูล ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น โดยเฉพาะ ย่านลือเลื่อง มีเนื้อหาตรงความต้องการ เพิ่มทักษะด้านการสืบค้น ข้อมูล

ผ่านต้นแบบระบบคอมพิวเตอร์ สามารถเรียนรู้ได้เมื่อว่างจากภาระงานอื่น ๆ สามารถใช้เวลาเรียนรู้นานเท่าไรก็ได้ จุดด้อยของต้นแบบระบบคอมพิวเตอร์ คือ ด้านเทคโนโลยีและความไม่พร้อมของระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จัดช่องทางเทคนิคทำให้ใช้เวลานานในการเข้าถึงข้อมูลเป็นเหตุให้มีเวลาเรียนรู้จริงน้อยลง

อัญญาณี คล้ายสุบรรณ และคนอื่น ๆ (2549) วิจัยเรื่อง โครงการพัฒนาห้องสมุดมีชีวิต การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเจียรไนนิลในจังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจากเดิมที่ถ่ายทอดกันในครอบครัวมาเป็นการเรียนการสอนภายในโรงงานหรือสถานที่ที่เจ้าของกิจการจัดเป็นแหล่งผลิตและศูนย์ฝึกอบรมของทางราชการ การสอนเป็นแบบรุ่นพี่สอนรุ่นน้อง และแบบครูอาจารย์สอนลูกศิษย์ วิธีการถ่ายทอดเป็นลักษณะการบอกการสอนให้ลงมือปฏิบัติจริง โดยผู้สอนทำให้อยู่เป็นตัวอย่างก่อนแล้วให้ผู้เรียนฝึกซ้ำ ๆ จากรูปแบบเดียวให้เป็น ให้คล่อง แล้วจึงค่อยต่อไปยังรูปแบบอื่น ๆ การประเมินผลการเรียนรู้ยึดเอาผลงานเป็นตัวชี้วัด

ครุณี ไยเผือก (2541) เรื่อง สรุปผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น 14 ท่าน มีขั้นตอนแตกต่างกันตามลักษณะและวิชาและความเชื่อของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงสรุปรูปแบบการถ่ายทอด 14 รูปแบบ ที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในด้านของกระบวนการเรียนการสอน เน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติและสามารถทำได้จริงเมื่อจบหลักสูตร กระบวนการถ่ายทอดจะเริ่มจากการให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและประโยชน์จากอาชีพที่รับการฝึกถ่ายทอดความรู้และฝึกปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน และแก้ไขปรับปรุงข้อผิดพลาดจากการฝึกปฏิบัติได้ทันทั่วทั้ง การประเมินผลการเรียนการสอน ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเมินผลจากการดำเนินการฝึกตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง และประเมินจากผลงานที่ได้ปฏิบัติจริง การประเมินผลเป็นช่วง ๆ ตามลำดับขั้นต่อนั้น ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติได้ทุกขั้นตอน จึงถือว่าผ่านเกณฑ์ จึงเป็นแบบประเมินผลระหว่างเรียนและประเมินผลเมื่อจบหลักสูตร

ถันทม จันจวบสงค์ (2008) ในเรื่องรูปแบบการจัดการความรู้แบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของการจัดการความรู้ วัฒนธรรมขององค์กร และปฏิบัติการจัดการความรู้ในการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนผ้าทอมือของกลุ่มวิสาหกิจแพรรณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่าการจัดการความรู้ของกลุ่มเป็นของการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ เป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตและการปฏิบัติจริง กระบวนการเรียนรู้เป็นการให้ความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการ กระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มแบ่งเป็น 3 กระบวนการคือการพัฒนาทักษะเบื้องต้น การพัฒนาความสามารถและการสร้างความรู้ใหม่ และการจัดการความรู้ของกลุ่มเน้นความรู้ขององค์กรและองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มาของ

องค์ความรู้จากสมาชิก มาจากกลุ่มทอผ้าอื่นๆ องค์การที่ให้การสนับสนุนมาจากการตลาด ลักษณะของความรู้ที่มีอยู่ในตนเอง เป็นภูมิปัญญาเดิม การปฏิบัติและระบบการบริหารจัดการทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และทำให้ได้รับการสนับสนุนทางเงินทุน รางวัล การสนับสนุนในรูปแบบของเทคโนโลยีสมัยใหม่จะช่วยทำให้กลุ่มเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้ตลอดไปในอนาคต

บุญชม ศรีสะอาด (2008) ศึกษารูปแบบของการจัดการความรู้ของชุมชนแบบพึ่งตนเอง พบว่าการดำเนินการ 3 ขั้นตอนคือขั้นตอนการเตรียมงาน การสร้างแรงจูงใจ และการทำให้ต้นตัวในเรื่องของการประชาสัมพันธ์และการสร้างวิสัยทัศน์ที่นำไปสู่การจัดทำแผนการพัฒนาศักยภาพของทีมงาน การนำไปสู่การปฏิบัติและการประเมินและสรุปผล การจัดการความรู้ขององค์กรในชุมชนประกอบด้วยการสร้างความรู้ การแยกประเภทความรู้ การเก็บรวบรวมความรู้ การนำความรู้ไปใช้ การแลกเปลี่ยนและการประเมินความรู้และสิ่งที่เป็นปัจจัยความสำเร็จขององค์กรคือความเป็นผู้ที่กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ ความเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิกบรรยากาศในการทำงานแบบมีส่วนร่วม ปฏิบัติการการเรียนรู้ และการที่องค์กรเป็นกลางของการจัดการเรียนรู้

สรุปการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการกลุ่มอาชีพที่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ
2. กิจกรรมการสื่อสารมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มอาชีพ
3. ประสิทธิภาพของกิจกรรมควรมีเนื้อหา กิจกรรม และการประเมินผล รวมไว้ด้วยกัน
4. จากงานวิจัยที่ผ่านมาการจัดกิจกรรมเป็นงานที่อยู่ในระบบการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบกับกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ใช่ผู้เรียนในระบบโรงเรียนงานวิจัยเหล่านี้ยังกล่าวถึงน้อย

5. ผลงานวิจัยพบตรงกันว่าสื่อกิจกรรมสามารถทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงความรู้ความสามารถของกลุ่มผู้เรียนได้

6. ส่วนงานวิจัยของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มอาชีพได้สะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลความรู้เป็นตัวแปรสำคัญในการพัฒนากลุ่มเป้าหมาย

ดังนั้นจากการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเห็นได้ว่ากิจกรรมการสื่อสารมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นการสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เรื่องกิจกรรมการสื่อสารเพื่อพัฒนาการจัดการกลุ่มอาชีพตามรูปแบบ CIMED สำหรับชุมชนรอบโรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาในครั้งนี้จะช่วยส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพได้พัฒนาการเรียนรู้อย่างมีความหมาย และมีทักษะในการฝึกปฏิบัติกิจกรรม อันจะส่งผลให้มีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาการจัดการกลุ่มที่ดียิ่งขึ้น ตลอดจนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวันได้อย่างเหมาะสมต่อไป